

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatur

Oddělení českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Gender a genderová lingvistika

Vypracovala: Lenka Andraschková

Vedoucí práce: PhDr. Milena Nosková, Ph.D.

České Budějovice 2015

Poděkování

Tímto bych velice ráda poděkovala vedoucí mé práce PhDr. Mileně Noskové, Ph.D. za její cenné rady a připomínky při psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat za ochotu všem respondentům, kteří se účastnili mého výzkumu. A v neposlední řadě děkuji mé rodině a blízkému okolí za pomoc, rady, finanční a emoční podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 24. 6. 2015

.....

Anotace

Tématem bakalářské práce je gender a genderová lingvistika. Práce je rozdělena do dvou částí. První část se věnuje teoretickému rozboru pojmu gender a s ním přímo související kapitoly jako jsou například: genderové stereotypy a role, genderová identita a socializace. Na konci genderové části je přidána i kapitola věnující se feminismu, který popisuje vznik genderové ideje. K první části práce náleží také kapitola genderová lingvistika. Tato kapitola se věnuje nejen mluvenému projevu, ale také tomu psanému. V lingvistické části práce je mimo jiné věnována pozornost tématům, mezi něž mimo jiné patří: generické maskulinum, přechylování ženských příjmení, korektnost povolání nebo odraz ženy v literatuře. Druhá část práce obsahuje empirický výzkum výše zmíněných témat. Výzkum je zpracován kvantitativním šetřením pomocí anonymního dotazníku, jenž byl pokládán respondentům tří věkových kategorií. Výsledné poznatky šetření jsou řádně a přehledně zpracovány do grafů a tabulek.

Klíčové pojmy: Gender, genderové stereotypy, genderové role, genderová socializace, genderová identita, feminismus, genderová lingvistika, generické maskulinum, přechylování, povolání

Annotation

The main subject of this thesis is Gender a Gender linguistic. This paper is divided into two parts. The first part is dedicated to theoretical analysis of the basic gender concept and to directly related chapters such as : gender stereotypes and roles, gender identity and socialization. At the end of the gender part has been added chapter dedicated to the feminism, which describes the formation of gender idea. The first part includes also the chapter of gender linguistic. This chapter includes not only the spoken word but also the written one. The linguistic part also includes topics such as : generic masculine, women last names acceptance, profession correctness and the image of woman in literature. The second part contains proper empiric research of all these above mentioned subjects and topics. The research is processed via quantitative survey using nameless questionnaire, which has been considered to different respondents belonging to three age categories. The results of this research are properly and clearly processed to charts and tables.

Key words: Gender, gender stereotypes, gender roles, gender socialization, gender identity, feminism, gender linguistic, gender masculine, acceptance, profession

Obsah

Obsah	6
Seznam zkratk	8
Úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 GENDER	10
1.1 Gender a gender studies	10
1.1.1 Pohlavně-genderový systém	10
1.1.2 Sociální konstruktivismus.....	11
1.1.3 Strukturální funkcionalismus.....	11
1.2 Genderová identita.....	12
1.2.1 Transgenderismus	13
1.3 Genderová socializace	14
1.3.1 Čtyři procesy socializace	14
1.4 Genderové role.....	15
1.4.1 Učení se genderovým rolím.....	15
1.4.2 Genderové role muže a ženy v životě.....	16
1.4.3 Genderové role a povolání.....	16
1.5 Genderové stereotypy	17
1.5.1 Žena a muž pohledem genderových stereotypů.....	18
2 Feminismus.....	19
2.1 Počátky feminizmu	19
2.2 Vlny feminizmu	20
2.3 Feminismus u nás.....	21
2.4 Feminismus dnes.....	23
2.4.1 Soudobé osobnosti feminizmu	24
2.5 Mužská emancipace.....	25
3 Genderová lingvistika	27
3.1 Sexismus češtiny versus zahraničí	27

3.2	Povolání	28
3.3	Generické maskulinum a německý odboj	30
3.4	Přechylování	31
3.5	Jazyk ženy a muže	32
3.6	Žena a muž v jazyce.....	33
3.7	Gender a komunikační chování	35
3.7.1	Dominantní a nedominantní formy komunikačního chování	36
3.8	Genderově korektní jazyk.....	37
3.8.1	Zkoumání rozdílnosti projevů.....	37
3.8.2	Jak mluvit korektně?	38
3.9	Žena v literatuře	39
3.9.1	Žena a literární kritika.....	39
3.9.2	Žena autorka	40
3.9.3	Žena čtenářka.....	41
	Empirická část.....	43
4	Výzkum.....	43
4.1	Úvod.....	43
4.2	Cíle a výzkumné otázky.....	43
4.3	Metody výzkumu	43
4.3.1	Dotazník.....	44
4.3.2	Konceptuální otázky	46
4.3.3	Výzkumný vzorek.....	46
4.3.4	Etika výzkumu	47
4.3.5	Metody sběru dat	49
4.3.6	Metody analýzy dat.....	49
4.4	Výpočet.....	50
4.4.1	Hypotéza č. 1	50
4.4.2	Hypotéza č. 2	52
4.4.3	Hypotéza č. 3	53
4.5	Závěr	55
4.6	Diskuze	56
	Závěr	57
	Seznam literatury	58

Seznam zkratek

aj.	a jiné
apod	a podobně
atd.	a tak dále
atp	a tak podobně
cca.	asi, přibližně, cirka (lat. circa)
cit.	citovaný
mj.	mimo jiné
např	například
pol.	polovina
pozn.	poznámka
resp	respektive
stol.	století
tj.	to jest
tzv.	takzvaný
vyd.	vydání, vydaný
zejm.	zejména
zkr.	zkrácený, zkráceno; zkratka
zvl.	zvláště

Úvod

Hlavním tématem mé bakalářské práce je gender. Zaměřuji se především na gender a genderovou lingvistiku. Práci rozděluji na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části rozebírám gender, genderovou lingvistiku a feminismus. V kapitole o genderu rozebírám význam studia genderu a vysvětluji jeho klíčové části, mezi něž patří genderová identita, zabírající se vytvářením a vlastním genderovým pojetím člověka; dále pak genderová socializace, jež popisuje to, jak se člověk začleňuje do společnosti a osvojuje si genderové role; genderové stereotypy, zabývající se navyklymi vzorci pohlavního chování a přisuzováním určitých vlastností podle pohlaví; a v neposlední řadě genderové role, zkoumající role muže a ženy ve společnosti. V kapitole o feminismu se snažím o jeho nejjobecnější popis. Zaměřuji se na jeho vývoj, jak u nás, tak i ve světě, od jeho počátků až po dnešek. V kapitole o genderové lingvistice se pokouším osvětlit, čím se zabývá. Uvádím její hlavní podkapitoly jako například: Jazyk ženy a muže v České republice ve srovnání se západními zeměmi, dále význam generického maskulina, přechylování příjmení, genderově korektní jazyk aj.

V praktické části volím dotazníkovou metodu kvantitativního šetření, díky níž zjišťuji to, jaké povědomí má společnost o genderu a genderové lingvistice.

TEORETICKÁ ČÁST

1 GENDER

1.1 Gender a gender studies

Pojem gender je odvozený z anglického termínu, jehož významem je rod. Termín gender lze přeložit jako sociální rod. Obecně se jedná o souhrn vlastností, rolí, vzorů chování, které jsou připisovány ženám a mužům. Tento pojem je často spojován s pohlavím, které ovšem označuje pouze biologickou rovinu odlišnosti mezi mužem a ženou. (Kalnická, 2009).

Gender jako vědní obor staví proti sobě dva pojmy *pohlaví* a *rod*. Hlavní rozdíly mezi nimi jsou patrné, pokud je vidíme ve smyslu: *Pohlaví* – biologická odlišnost muže a ženy a *rod* – společenský rozdíl mezi mužstvím a ženstvím. Pohlaví, jak už bylo řečeno, odkazuje na anatomické znaky muže a ženy a rod naopak ukazuje rozdíly mezi mužem a ženou, které jsou společenské. (Kedron, 2014)

Gender studies se zabývají, jak už název napovídá, studiem genderu. Zjednodušeně řečeno se snaží zkoumat rozdíly vztahů a postavení mužů a žen ve společnosti. Tyto výzkumy se odehrávají v různých nadacích, kurzech, odborných pracovištích nebo na speciálních oborech vysokých škol. (Kalnická, 2009)

1.1.1 Pohlavně-genderový systém

Hovoříme-li o genderu, je důležité poukázat na příčiny vzniku těchto studií. Ty vychází z hluboce zakořeněné společensko-pohlavní determinace mužů a žen, jež můžeme také nazvat pohlavně-genderovým systémem. Pohlavně genderový systém vychází ze společenských konvencí, které předepisují jedinci podobu chování, vlastnosti a dovednosti přesně podle jeho pohlaví. Tento systém je hluboce zakořeněn ve společenských institucích, jakými jsou například: vzdělávací systém, politický systém, hospodářství, rodinný život aj. Nutno podotknout, že pohlavně-genderový systém nejde definovat jako jednotný pro celou společnost. Tento systém se v různých kulturách a historických dobách liší. Ovšem v každém nalezneme pár shodných primárních prvků. Mezi ty základní patří sociální hierarchizace jedince na základě jeho biologického pohlaví, dále také dělba práce a svěřovaných úkolů opět na základě biologické odlišnosti pohlaví.

Pohlavně-genderový systém, jak už je výše naznačeno, platí i v dnešní době. Ačkoli již poměrně dlouhou dobu působí ženy ve většině zemí světa na srovnatelně stejných pozicích jako muži, kupříkladu na pracovním trhu, zaostává stále jejich ohodnocení za tím mužským. Z této skutečnosti lze vyvodit, že u žen, ač pracujících, je stále bráno starání se o domácnost jako primární hodnota. Veškerá tato tvrzení jsou důsledkem skutečnosti, že stále žijeme v tzv. patriarchálním pohlavně-genderovém systému. Logickou otázkou na toto téma může být, proč právě patriarchát má v naší společnosti tak dominantní roli. Jako odpověď nám může posloužit historický kontext společnosti a role moci. Moc nebo také nadvládu ve společnosti má jedinec, který je schopný vnutit druhým svou vlastní vůli, anebo jedinec, který má dostatek společenských prostředků nebo majetku. A právě těmito jedinci jsou již od pradávna muži. (Curran, Renzetti, 2003) V kontextu této práce je vhodné ozřejmit pojem patriarchát. Patriarchát je určitý typ společnosti, ve které mají muži vyšší postavení než ženy. Mužské postavení či jakákoli jeho činnost jsou nadřazeny ženskému postavení a ženské činnosti. Opositum patriarchátu je matriarchát, kde vyšší společenské postavení přebírá žena. (Velký sociologický slovník I, II, 1996)

1.1.2 Sociální konstruktivismus

Ve spojení s genderem je nutno osvětlit význam sociálního konstruktivismu. Sociální konstruktivismus je jedním z možných směrů, skrz něž nahlíží genderoví teoretikové na gender. Dá se tedy říci, že sociální konstruktivismus je jakýmsi nadřazeným pojmem genderu. Sociální konstruktivismus se zabývá kóstrou společenské reality. Zjednodušeně popsáno: Ve společnosti vznikají jisté zvyky, jež jsou následně institucionalizovány, tedy z nich vznikají tradice a skrze proces socializace jsou předávány z generace na generaci. Sociální konstruktivismus posuzuje právě tyto zvyklosti a realitu jako sociální konstrukt, jež není trvalý. To znamená, že se neustále mění. Velmi zjednodušeně lze tedy tento pojem osvětlit tak, že člověk je na jedné straně sociálně determinován, ale na straně druhé je to právě on, kdo vytváří sociální realitu. (Berger, Luckmann, 1999)

1.1.3 Strukturální funkcionalismus

Strukturální funkcionalismus vychází z myšlenek sociálního konstruktivismu a podrobně zkoumá společnost a její části. Strukturálně-funkcionalistické paradigma popisuje společnost jako stálý utříděný systém, jehož členové se drží jistého zažitého konsensu.

Tvrdí, že společnost je spojena z vzájemně propletených celků, které dohromady tvoří tzv. společenskou rovnováhu. Je-li potřeba v nějaké z částí společnosti změna, musí její vývoj probíhat velmi pomalým způsobem, aby se jí mohly další části přizpůsobit a opět tvořit rovnováhu. Tudiž zaměříme-li se na ženské a mužské společenské role, tak si uvědomíme, že ač společnost prošla za ta staletí různými změnami, tak primární pohlavní role se nemění. Žena má obrazně řečeno stále na starost potomky a udržování ohně a muž je stále tím ochráncem a lovcem. Tyto role byly v prvopočátku tvořené jako soulad s přírodou - snaha o přežití. Z pohledu strukturálního funkcionalismu je tedy pokus o genderově rovnocennou společnost spíše narušováním společenské rovnováhy, kterou by mohl jednoduše poškodit. (Curran, Renzetti, 2003)

1.2 Genderová identita

Součástí lidské osobnosti je její vnitřní pojetí, které lze označit jako identitu. Identitu jedince tvoří také genderové atributy, které jedinec prožívá a uznává je jako jeho vlastní.

Dle Valdové je mužská a ženská identita subjektivním vědomím sebe sama jako ženy či muže. To znamená, že vše co osoba dělá, říká či prožívá, souvisí s tím, zda je manifestována ve znamení muže či ženy. (Valdová, 2006)

Genderová identita je sociálně konstruovaná. To znamená, že naše identita se odvozuje od povahy genderově-pohlavního systému (viz výše) dané společnosti a je utvářena skrz genderovou socializaci, kdy rozdílné vlastnosti jsou ženám a mužům společností připisovány už od útlého dětství. (Smetáčková/Vlková, 2005)

V díle *Literatura a feminismus* popisuje Pam Morrisová (2000), že Freud naopak tvrdí, že děti se rodí s bisexuálními tendencemi a svou sexuální identitu nabývají až s postupujícím věkem. Podle Freuda se sice rodíme pohlavně odlišní, ale bez předem dané ženské nebo mužské genderové identity. (Morris, 2000)

Genderová identita je jedno z velmi zajímavých témat genderu, už jenom proto, že je velmi těžké ji zkoumat. Identita není nic hmatatelného, a jak je již výše zmíněno, vytváří si ji jedinec sám. Tedy je na jednu stranu velmi subjektivní záležitostí, ale na druhou stranu je hluboce ovlivněná sociálním prostředím kolem jedince. A právě tento rozkol zajímal vědce, kteří se pokoušeli genderovou identitu měřit. Měřit identitu každé osobnosti je v podstatě

nemožné, a tak se vědci v 70. letech 20. století zaměřili na zkoumání vnímání maskulinity a feminity v daném kulturním prostředí. Jejich výzkum spočíval v tom, že jednotlivci podstupující zkoumání dostali určitý počet adjektiv a museli je podle vlastního pocitu přiřazovat k maskulinním nebo feminním objektům. Ač tento výzkum nevypovídá přesněji nic o genderové identitě jednotlivých zkoumaných, vypovídá hodně o jedinci. Právě výsledky takovýchto výzkumů potvrzují výše uvedené definice, že ačkoli si člověk buduje svou identitu sám, je stále determinován sociálním prostředím, v němž se vyskytuje. (Křížková, 2001)

1.2.1 Transgenderismus

K tématu genderové identity je také důležité objasnit význam pojmů maskulinita a feminita, protože právě tyto dva pojmy vyjadřují základní ideu genderové identity. Feminita označuje soubor typických vlastností, které jsou charakteristické pro ženu. A maskulinita má logicky opačný význam, tudíž označuje vlastnosti příznačné pro muže. Charakteristická feminní vlastnost je například emocionalita. Jelikož maskulinita vyjadřuje přesný opak, znamená to, že maskulinní chování by nemělo být expresivní a vzrušivé jako to feminní. (Velký sociologický slovník I, 1996)

Objasnění zmíněných pojmů úzce souvisí s následujícími odstavci. Jak je výše popsáno, genderová identita je sociální konstrukt, to znamená, že je získávána během života a logicky s ní jedinec není hned po narození ztotožněn. Z pohledu společnosti bývá jedinci přisuzována genderová identita na základě jeho biologického pohlaví. Teorie, zabývající se genderovou identitou tvrdí, že u většiny jedinců každé společnosti je definice genderové klasifikace, biologického pohlaví a genderové identity shodná (tedy ženy mají feminní styl chování a muži maskulinní). Ovšem některá individua se mohou lišit. Tato skupina jedinců je hromadně nazývána transsexuály nebo také transgendery. Transsexuálové jsou jedinci, u nichž se biologické pohlaví neshoduje s běžně přisuzovanou genderovou identitou. Zde je uvedeno pár možností transsexuálních skupin:

Transgender a transgenderist

Označuje osobu identifikující se s opačným genderovým pohlavím a vyznávající opačné genderové role. Tyto osoby se mohou snažit o fyzické změny vlastního těla a podstupovat hormonální terapii. Jediný rozdíl mezi těmito dvěma pojmy je, že transgender

podstupuje hormonální terapii za účelem změny pohlaví, zatímco transgenderist neprojevuje zájem o změnu svých genitálií.

Crossdresser

Osoba, jež se prvotně identifikuje se se svým biologickým pohlavím, ale během života občasně přechází do druhé genderové role.

Intersexuál

Dříve nazývaný hermafrodit, je jedinec, který se narodil s kombinací fyziologie obou pohlaví. (Křížková, 2001)

1.3 Genderová socializace

Proces socializace se utváří od dětství. Jedinec vykazuje určité chování a snaží se zachytit zpětnou reakci na něj. Učí se, jak se správně chovat mužsky nebo žensky. Proces socializace vybízí jedince k napodobování činností pro jeho pohlaví typické, ale zároveň může omezovat rozvoj jeho individuality. (Valdrová, 2006) Zásadní vliv v genderové socializaci hrají hračky, hry, dětská literatura, film a jiné výchovné prostředky, které stereotypně ztvárňují ženské a mužské role. Lenore Wetzman zkoumala obsahy dětských knížek. Na základě své vlastní analýzy konstatovala, že mužské postavy bývají zobrazovány v rolích vůdčích a aktivních dobrodruhů a naopak ženské postavy v rolích pasivních a emočně založených pomocnic. To znamená, že dětská literatura a jiná média nám představují už v útlém věku genderové role. (Valdrová, 2006)

1.3.1 Čtyři procesy socializace

Ann Oakleyová uvádí ve svém díle Pohlaví gender a společnost (2000) výzkum Ruth Hartleyové, která tvrdí, že při vytváření genderové socializace dítěte se projevují čtyři následné procesy. Prvním je tzv. manipulativní proces. V tomto procesu hraje hlavní roli matka. Matka obléká dívku do růžové barvy, zkrášluje ji a podtrhuje její krásu. Tento proces má velký vliv na celý život dítěte, protože (v tomto případě dívka) přebírá matčin pohled na sebe sama.

Druhým procesem je cílené upírání pozornosti dítěte na určité věci, například hračky. Dítě je matkou a společenskými konvencemi vedeno k hračkám nebo jiným předmětům, které jsou přímo určené pro jeho pohlaví. Pokud si dítě hraje správně a trvale

s hračkami jemu určenými, je za to následně pochválen. Tento proces je pro dítě takovým tréninkem jeho genderové role.

Ve třetím procesu se projevuje hlavně verbální projev rodičů. Rodiče mluví na dítě, radí mu, chválí ho nebo jej usměrňují. Následně podle těchto rad si dítě utužuje svoji genderovou příslušnost, ztotožňuje se s ní a ověřuje si svou pohlavní totožnost s ostatními vrstevníky.

Posledním procesem je praxe. Dívky i chlapci se setkávají s praktikováním své genderové role v procesu socializace. V mladším věku si například dívky hrají s panenkami, v kuchyňkách aj., čímž v samé podstatě věci napodobují domácí práce a činnosti, které budou vykonávat v budoucnu. (Oakleyová, 2000)

1.4 Genderové role

Slovní spojení genderová role lze chápat jako soubor vzorců chování (většinou nepsaných), které je podle zaběhnutých společenských pravidel očekáváno od ženy či od muže. Jako příklad může posloužit tradiční vize rodiny. Žena se stará o děti, zůstává na mateřské dovolené a muž chodí do zaměstnání. (Kalnická, 2009) Výraz role je v tomto případě brán jako jistý předpis chování, jež určuje pohlavní specifčnost osobnosti. V této souvislosti je možné chápat pojem role stejně jako v divadle či filmu. Role je formovaná dle předlohy nebo režiséra, stejně jako jsou role předávány z generace na generaci, eventuálně upravovány společností. (Karsten, 2006)

1.4.1 Učení se genderovým rolím

Už od útlého věku je s dítětem zacházeno podle jeho pohlaví. Je prokázáno, že dívky jsou již od narození zralejší než chlapci. To se projevuje kupříkladu v tom, že dívky mají mnohem méně úrazů a infekčních onemocnění, jelikož jsou obezřetnější než chlapci, a to si udržují po celou dobu dalšího vývoje. (Karsten, 2006)

Pokud se zaměříme na odlišnosti ve výchově chlapců a dívek, je rozdíl jednoznačný. Vezmeme-li v potaz výchovu chlapce, tak po celou dobu jeho vývoje s ním rodiče zacházejí tak, jako by byl odolnější a živelnější. Tato skutečnost je vidět i v hrách. S chlapci se hrají hry, jež jsou divočejší a pohybově mnohem bohatší. S dívkami se jedná spíše citlivěji a mnohem jemněji. Podle výzkumů je výchova dívek zaměřená na jazyk a

jemně motorické podněty, naopak u chlapců jsou to podněty tělesné a hrubě motorické. (Karsten, 2006)

Známý holandský lingvista Otto Jespersen, patřící mezi první průkopníky v oblasti zkoumání rozdílů komunikace žen a mužů, tvrdí, že podle výzkumů jsou již dívky v útlém věku mnohem výmluvnější než chlapci. Navíc jsou dívky schopné lépe se naučit cizí jazyky a naučí se mluvit dříve než chlapci. (Čmejkrová, 1997)

1.4.2 Genderové role muže a ženy v životě

Odlišnost genderových rolí si člověk začíná uvědomovat v době dospívání. Dívky začínají zjišťovat, že jejich genderová role je podnícena jejich krásou a přitažlivostí. Pro chlapce je klíčový fyzický vývoj spojený s jeho genderovou rolí a s navazováním kontaktů mezi chlapci i děvčaty. Uvědomění si genderové role a ztotožnění se s ní má často za následek například zhoršení prospěchu ve škole. Jedinci, kteří se patřičně nepřizpůsobí své genderové roli, se mohou často stát terčem posměchu. Nejviditelnější jsou genderové role u dospívajících pronikajících do světa dospělých. Například u žen se hodnotí kvalita a úspěšnost jejich manželství, tudíž genderová role u ženy je úzce spojena s domovem a péčí o domácnost. U mužů jsou genderové role přesně opačné. Zatímco dokonalá genderová role pro ženu se odehrává v domácnosti, u muže se hodnotí, jak úspěšný je mimo domácnost. Přesněji je tím myšleno, že u muže je hodnocena jeho úspěšnost v zaměstnání a jeho karierní postup. (Oakleyová, 2000)

1.4.3 Genderové role a povolání

Genderové role se odrážejí i v hierarchii a rozdělení zaměstnání. I přes veškerá emancipační hnutí se stereotypní vize společnosti zachovává dodnes. Jak je výše psáno, typická genderová role ženy je péče o chod domácnosti, výchova dětí, aj. To se odráží i v zaměstnaneckých postech. Jako typicky ženské povolání lze jmenovat zaměstnankyně v dětských koutcích, školkách, školách, dále také zdravotní sestry, uklízečky a pečovatelky. Žena se také od 60. let 20. století velice často pohybuje na místě sekretářky. Jak je všeobecně známo, tak tento post nepatří mezi fyzicky náročná zaměstnání. Náplň práce sekretářky je být pomocnou rukou svému nadřízenému a ulehčovat mu práci. Na tomto místě se mohou vyskytovat i muži, ovšem většinou v případě, že se jedná o prestižní post. Velké procento žen je také možno najít v potravinářském a textilním průmyslu. Co se týče nezaměstnanosti, tak většina žen, které jsou nezaměstnané, jsou ženami v domácnosti.

Z počtu těchto žen je více než polovina doma s dětmi, které jsou mladší dvou let. Muži se objevují na postech, které mají nějaký karierní postup a dá se říci i větší prestiž než zaměstnání ženská. Typicky mužská zaměstnání se pohybují v oblasti strojírenství, elektroniky a celkově techniky.

U této kapitoly je nutno podotknout, že v dnešní době mají stejný přístup ke studiu dívky i chlapci. Takže by měly mít dívky stejné vzdělání jako chlapci. Pokud se ale podíváme na celosvětové měřítko negramotnosti, tak stále převažuje ženská negramotnost nad tou mužskou. Ač se dá tvrdit, že ženská emancipace a feminismus měly velký úspěch a přínos pro ženskou část populace, tak se i přesto v současnosti vyskytují stereotypní předsudky, jež mají hluboké kořeny v naší kultuře. (Oakleyová, 2000)

1.5 Genderové stereotypy

Genderové stereotypy jsou zažitá ideje, podle nichž se hodnotí, jak se muž či žena má chovat. Jak už název napovídá, stereotypy jsou jakousi zažitou, hluboce zakořeněnou konvencí společnosti. Podle této zažité konvence se pak přistupuje k jednotlivým pohlavím. Pokud se na stereotypy pohlédne z genderového hlediska, není těžké domyslet, co je pod touto podkapitolou skryto. Mezi klasické genderové stereotypy patří, jak je již výše psáno, že žena patří k plotně a muž by měl být tím, kdo živí rodinu. Ač se zdá předešlá věta až přílišně upjatá, tak tomu tak není. Odbouráváním genderových stereotypů se naše společnost zabývá teprve od počátku 20. století. Před jeho začátkem byly ženy považovány za podřadné bytosti, které neměly žádná práva ani možnosti svobodného vyžití. Svobodu ženám přineslo až feministické hnutí.

Za genderově stereotypní lze považovat i výchovu dětí. Hned první věc, kterou chce rodič po narození dítěte vědět, je jeho pohlaví. Od počátku zjištění příslušnosti k pohlaví se také k dítěti přistupuje. Holčičky jsou oblékány do růžové barvy, jsou jim kupovány panenky a je k nim přistupováno jako k něžným bytostem. Takže ze stereotypního hlediska je nemyslitelné, aby se holčička prala, hrála si s autíčky, lezla po stromech apod. U chlapce je přístup přesně opačný. Chlapec je oblékán do modrých kalhot, přístup k němu je opatrnější pouze prvních pár měsíců a následně je chlapec spíše zocelován, aby z něj vyrostl „pořádný chlap“. Čili ze stereotypního hlediska je nemyslitelné, aby chlapec plakal, hrál si s panenkami nebo v kuchyňce. (Jarkovská, 2004)

1.5.1 Žena a muž pohledem genderových stereotypů

Genderové stereotypy se dají najít i v typologii pohlaví. Vezmeme-li v potaz stereotypní popis ženského těla, vypadá následovně. U ženy je očekáván menší vzrůst, drobnější postava a lehká chůze. Pokud někdo mluví se ženou, předpokládá, že žena bude mít jemný a výše položený hlas než muž. Její vystupování bude spořádané, tedy nadávání je nemyslitelné, a emočně založené. (Kedron, 2014)

K ženskému rodu bývají také přiřazovány typické vlastnosti. Mezi tyto vlastnosti patří již výše zmiňovaná jemnost, emoční založení a i mluva. Žena je celkově brána jako ta empatictější z obou pohlaví. Z druhého pohledu je na ženu nazíráno jako na bytost závislou na muži. S touto skutečností právě souvisí to, že žena by měla být v domácnosti a být emočně, finančně, apod. závislá na svém partnerovi. A v neposlední řadě je ženě přisuzovaná krása a přitažlivost. Mužský rod s sebou nese vlastnosti opačné, tudíž: Potlačování emocí, aktivita, dominance, racionalita a jiné. (Nakonečný, 1995)

2 Feminismus

„Z lat. femina = žena - pojmenování ženského hnutí, vycházejícího z přesvědčení o nevýhodné situaci žen ve společnosti, resp. o jejich horším, ponižujícím postavení (ve srovnání s muži), z potřeby revolty proti této situaci a víry v možnosti její změny. Obecným cílem feministek je, aby žena byla pojímána jako „individualita“ se svými vlastními právy“¹

Z pohledu jiného autora lze rozdělit feminismus na dva základní předpoklady (v obou případech se jedná o politický pohled). První je, že k nespravedlnosti vůči ženám dochází z důvodu rozdílu pohlaví. Příčina této nerovnosti tkví v strukturální odlišnosti mezi muži a ženami.

A druhým předpokladem je, že příčinou není anatomická rozdílnost, nýbrž kulturní výklad pohlavního rozdílu. Z těchto dvou hypotéz lze vyvodit, že nelze feminismus definovat jako přesný pojem, ale je nutné na problematiku nahlížet jak ze sociální stránky, tak ze stránky psychické. (Morrisová, 2000) Původně se termín feminismus užíval jako pojem v medicíně. Tento termín byl spojován s feminizací mužů a maskulinizací žen. (Heywood, 2005)

2.1 Počátky feminismu

Počátky feministického hnutí se objevují již na začátku 19. století v USA. Jako důkaz se dá považovat dopis Abigail Adamsové, jež píše svému manželovi Johnovi Adamsovi. V tomto dopise žádá Abi svého manžela o to, aby v době, kdy bude tvořit nový zákoník, pamatoval též na ženy a jejich práva. (Osvaldová, 2000)

Politická hnutí feministek byla nejsilnější v zemích, kde již v první polovině 19. století vládla demokracie. Zde se ženy snažily o získání stejných práv, jaká již měli jejich manželé či synové. Jak už je psáno výše, v Americe započalo ženské hnutí již na počátku století, ale větší význam mělo až následující hnutí ve 40. letech 19. století. Přesněji v roce 1848, kdy se prolínal boj žen za svá práva se zrušením otroctví. V tomto boji byly ženy úspěšné a díky událostem v již zmíněném roce byla přijata Deklarace postojů, která vědomě reagovala na formulace sepsané v americké Deklaraci nezávislosti. (Heywood, 2005)

¹ *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-7184-164-1. S. 296

Emancipační vlna se však nevyhnula ani evropským zemím. Prvopočátky feministického hnutí se též objevují přibližně ve stejné době ve Francii. Vzniklo na protest proti dokumentu, který popisoval pouze práva mužů. Hlavní iniciátorkou byla Olympe de Gougesová. Podobná situace je i v Anglii. V Anglii je hlavní propagátorkou feminismu spisovatelka Mary Wollstonecraftová, která je autorkou spisu *Obhajoba ženských práv*, jež vznikl již v roce 1792. Anglie a severské země se ve svých emancipačních pokusech dostaly nejdále. V Anglii vznikaly ve 40. letech 19. století první soukromé dívčí školy, zakládaly se spolky a ty měly dokonce příznivce i mezi muži. Při snaze získat volební právo narazily ženy na velký odpor konzervativních vrstev. To zapříčinilo po roce 1902 velký protest feministek, jež sepisovaly petice a konaly demonstrace. V důsledku nulové reakce společnosti vzniklo radikální křídlo feministického hnutí, tzv. sufražetky. Svůj název si vysloužily díky emancipačnímu časopisu *The Suffragette*. Jedná se o jednu z nejznámějších feministických skupin. Toto seskupení žen se snažilo na sebe upozornit a provokovat. Mezi jejich pokusy patřilo například rušení parlamentního jednání, hromadné hladovky aj. I přes veškeré snahy dosáhly ženy ve Velké Británii rovnoprávnosti až v roce 1928. (Osvaldová, 2000)

2.2 Vlny feminismu

Emancipační snaha o zrovnoprávnění žen probíhala v historii ve dvou vlnách. První feministická vlna proběhla hned při vzniku samotného feminismu. Pokud se člověk zamyslí, tak emancipace a boj za práva žen vznikl na přelomu 18. a 19. století. Stejně tak v této době docházelo k revolucím a velkému rozvoji společnosti. A to nejen v oblasti vědy a techniky, ale také došlo k rozmachu feminismu ve společnosti. Docházelo ve velké míře k demokratizaci společnosti. (Oates-Indruchová, 1998)

Vezmeme-li však v potaz slovo společnost, je jím míněno pouze mužské pokolení. V té době byly ženy omezeny pouze na obstarávání domácnosti, starání se o děti a v nižších společenských vrstvách na podřadnou a namáhavou práci. Ženy v této době nemohly vlastnit žádný majetek a nemohly získat jakýkoli společenský nebo profesní postup. Obrovského rozvoje společnosti se tedy účastnili pouze muži. Není se tak čemu divit, že se ženy začaly proti tomuto systému bouřit a snažit se získat si lepší společenské podmínky a možnosti (viz výše). (Osvaldová, 2000)

Druhá vlna feminismu probíhá po druhé světové válce. V průběhu války byli muži militarizováni a o chod státu se musely starat ženy.

Ženy tedy zastávaly funkci výdělečnou i výchovnou. Zlom nastává po skončení druhé světové války, kdy se muži opět vrací do vlasti a tím ženy ztrácejí nabyté posty a funkce. Ženy se opět navracejí ke svým původním mateřským povinnostem a péči o domácnost. Časopis Life z roku 1956 popisoval ideální americkou ženu jako pohlednou, oblíbenou matku více dětí zastávající dokonale funkce hospodyně a spolupracující se skautskými organizacemi nebo se věnující charitě.

Ve shrnutí byly ideálními zájmy ženy pouze domácí práce, starání se o děti a pomoc tam, kde je zrovna potřeba. Tyto zájmy byly v té době brány jako samozřejmost a možnost, že by se žena chtěla věnovat kariéře nebo čemukoli jinému byla v jistém smyslu společensky odsuzovaná. V této době trpělo hodně žen syndromem prázdného hnízda. Tento syndrom vzniká z důvodu odrostu dětí a nemožnosti se o ně dál starat. Spousta žen se však styděla přiznat své psychické problémy. Za tuto ničivou mystiku mohla převážně dobová média. Média ukazovala pouze symbol dokonalosti a jakékoli skutečnosti odporující ideálu se netolerovaly. Převrat přichází s Bety Friedanovou. Bety byla absolventka klinické psychologie a mimo jiné je matkou tří dětí. Tato žena napíše v roce 1963 knihu *The Feminine Mystique*. Díky této knize získala Bety obrovské uznání a slávu, ale také pomohla spoustě žen tím, že změnila pohled na ně a pozměnila vnímání jejich skutečnosti. Nutno také zmínit, že druhá vlna feminismu probíhá v celku liberálním období. V té době probíhaly protesty proti válce ve Vietnamu, následované vlnou Hippies a studentských protestů. Byly masové demonstrace proti rasismu a boje za práva menšin, včetně homosexuálních a lesbických společenství. Dnes je možno tvrdit, že veškeré emancipační vlny mají za následek soudobé postavení žen ve společnosti. (Osvaldová, 2000)

2.3 Feminismus u nás

Vlna emancipačních hnutí se nevyhnula ani naší zemi. Objevily se u nás již na počátku 19. století, kdy Bernard Bolzano předčítal pražské akademické mládeži o rovnoprávnosti ženy a muže, tudíž o budoucí ideální společnosti. (Velký sociologický slovník, 1996)

Feminismus je charakterizován a velmi věrně vystihnout již v osmém svazku Ottova slovníku naučného z roku 1908. Autorkou hesla je prvorepubliková senátorka Františka Plamínková. Díky jejímu přesnému popisu je z tohoto slovníku při charakteristice feminismu čerpáno dodnes. Ve shrnutí lze říci, že Plamínková udává jako důvod vzniku feminismu to, že žena je hlavně člověk, tedy smysl jejího života není vyčerpán úlohou matky a manželky.

Nejdůležitějším obdobím pro emancipaci bylo na našem území období národního obrození. Ač bylo tuzemské emancipační hnutí spíše mírné, rozhodně nemůžeme tvrdit, že by bylo slabé, ba naopak následky působení patřily v té době v Evropě k nejsilnějším.

Mezi hlavní zastánkyně ženského hnutí patřila kupříkladu Sofie Podlipská, její sestra Karolína Světlá, Božena Němcová, Věnceslava Lužická aj. Zajímavostí je, že do ženských hnutí se čas od času zapojili i muži. Nejznámějším z prvotních profeministických autorů je Angličan John Stuart Mill a jeho dílo *The Subjection of Women* (Poddanství žen). Mužští odpůrci však nejsou výjimkou ani u nás. Mezi prvotní nadšence z feminního hnutí patřil jednoznačně Vojtěch Náprstek. Vojtěch emigroval po roce 1848 do Ameriky, kde se zúčastnil a stal se členem feministické vlny. Po návratu zpět do Čech propagoval ženy jako rovnoprávné s muži a tvrdil, že v případě, když by žena měla stejnou možnost rozvíjet svou inteligenci jako muži, mělo by to přínos pro celou společnost. Na jeho vystoupení chodili významné soudobé osobnosti, jako byly například T. G. Masaryk, J. E. Purkyně, Alois Svojsík, Miroslav Tyrš aj.

Významným emancipačním spolkem té doby byl Český výrobní spolek, vzniknuvší v roce 1863. Mezi jeho členy patřili Marie Palacká-Riegrová, Sofie Podlipská, Karolína Světlá, Věnceslava Lužická, František Palacký a i výše zmíněný Vojtěch Náprstek. Velkým úspěchem této skupiny bylo založení první dívčí školy v Praze. V roce 1871 většina členek Českého výrobního spolku spolu s Dorou Hanušovou a dalšími aktivistkami založila nový svazek - Ženský výrobní spolek. Úspěchem této skupiny bylo získání pravomoci zakládání průmyslových dívčích škol.

Hlavní iniciátorka spolku, Karolína Světlá, měla ale vyšší záměr. Chtěla v Praze založit dívčí gymnázium, které by mohlo umožnit studovat dívkám na vysoké škole. Po dlouhé době se jí to podařilo. V roce 1890 bylo v Praze založeno dívčí gymnázium

Minerva. Absolventky Minervy byly nejprve na vysoké školy přijímány s jistou nedůvěrou, zprvu měly pouze status hospitantky a až později, 23. března 1897, jim bylo povoleno oficiální studium na vysokých školách.

Emancipační vlně se nevyhnula ani česká politika. První ženy se v české politice objevily v roce 1912. První poslankyní českého sněmu a v podstatě i v Evropě byla česká spisovatelka Božena Viková- Kunětická. Oficiálně však do senátu mohla vstoupit až po vzniku samostatného Československa v roce 1918. Spolu s ní byly do senátu jmenovány ještě Eliška Krásnohorská a již výše zmíněná Františka Plamínková.

Významnými osobnostmi v českém feministickém hnutí byl tehdejší československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk a jeho žena Charlotta. Právě Charlotta silně působila na názory svého manžela, přeložila revoluční knihu Poddanství žen od Stuarta Milla a měla velký vliv na Masarykovu studii Mnohoženství a jednoženství. Masarykovo revoluční chování je rozeznatelné i v jeho zdvojeném příjmení, které převzal od své ženy. Masaryk neměl pochybnosti o rovnoprávnosti žen s muži a to dal jednoznačně najevo v Paragrafu 106 Ústavy Československé republiky, jenž sám sepsal.

Mezi další významné osobnosti v českém ženském hnutí patří Milada Horáková, Františka Zemínková, Milena Jesenská, Marie Zdenka Baborová, Alice Masaryková aj. Další rozvoj ženského hnutí u nás překazila druhá světová válka a po ní následující komunistický režim, v němž ženská otázka neměla pro stát význam. Mnohem důležitější pro tehdejší stát, alespoň z politického hlediska, byl boj proti společenskému nepříteli a vytvoření nové společnosti. (Osvaldová, 2004)

Po pádu komunistického režimu u nás feminismus nebyl přijat s nadšením. Kvůli jeho levicové orientaci byl považován za přítěž, která soudobé společnosti spíše nepřispívá. (Velký sociologický slovník, 1996)

2.4 Feminismus dnes

Dnes je feminismus už celosvětově známým pojmem, který se dělí na spoustu různých odnoží. Je tedy velmi těžké přesně definovat jeho cíle. Nicméně jeho základní požadavky vymezit lze. Celkově se jedná o osm základních bodů. Mezi první patří sjednocení mezd za stejnou práci a srovnání možností a příležitostí ke studiu u obou

pohlaví. Dále pak možnost svobodného rozhodnutí ženy k interrupci nebo užívání kontracepčních prostředků, v opačném případě větší variabilita forem výchovy a péče o dítě. A v neposlední řadě ochrana žen proti násilnému chování a diskriminaci, jejich nezávislost v oblasti financí a práv a předělání všech zákonů, v nichž mají nebo měly ženy znevýhodněnou pozici oproti muži.

Díky prosazení feminismu a jeho požadavků se ukazuje, že ženy samy sebe berou jako progresivní součást populace a lépe se oproti mužům přizpůsobují společenským změnám. Muži naopak stojí jako překážka ve vizi feministické ideologie, která má za cíl dosažení dokonale rovnocenné společnosti.

Ač, jak je výše psáno, má dnešní feminismus vícero odvětví, tak základem všech je získání odpovědi na otázky, v čem spočívá rozdílný přístup k mužům a ženám a kde jsou kořeny toho všeho. (Velký sociologický slovník, 1996)

2.4.1 Soudobé osobnosti feminismu

V předešlých kapitolách je zmíněno mnoho osobností působících v různých odvětvích, které měly velký vliv na dnešní feminismus a které inspirovaly i dnešní zástupkyně feministického hnutí. K těmto osobnostem ve zkratce patřily například: Virginia Wolf, Betty Friedan, Milada Horáková, Milena Jesenská a mnoho dalších.

Mezi soudobé zahraniční feministky inspirované feministickými myšlenkami patří například socioložka Nancy Chodorow. Nancy zkoumala souvislosti mezi výchovou v rodině a vlastní determinací jedince. Dále pak filozofka Simone de Beauvoir se zabývala postavením ženy v polovině minulého století a zkoumala jeho základní nerovnosti. Zjištěné poznatky popisuje v knize Druhé pohlaví. Zástupkyní dalšího vědního odvětví je psychologka Carol Gilligan. Carol se proslavila kritickým genderovým zkoumáním morálky. A v neposlední řadě stojí za zmínku i literární kritička Germaine Greer kritizující pozici ženy v moderní společnosti.

České osobnosti, jež byly ovlivněné feminismem a jež můžeme také označit za zakladatele gender studies u nás, se na počátku 90. let začaly scházet v bytě socioložky Jiřiny Šiklové. K těmto osobnostem náležely: Pavla Frýdlová, Šárka Gjuríčová, Libora Indruchová, Pavla Jansson, Jiřina Šmejkalová a další. Díky působení těchto žen se dostala

genderová studia do povědomí společnosti a dostala se také na vysokoškolskou půdu. Zavedení genderových studií se datuje k roku 1998 právě proto, že v tomto roce bylo založeno Centrum genderových studií na Karlově univerzitě v Praze. Dále se pak rozšířila na další univerzity. K osobnostem vyučujícím genderová studia na vysokých školách můžeme zařadit již zmíněnou Jiřinu Šiklovou, Marii Čermákovou, Věru Sokolovou, Blanku Knotkovou-Čapkovou, Janu Havelkovou, Danielu Tinkovou, Janu Valdřovou a mnoho dalších. (Valdřová, 2006)

2.5 Mužská emancipace

Celá tato kapitola se věnuje objasnění, vzniku, průběhu a výsledkům feministického hnutí, dále pak emancipaci, genderu a dalším drobným tématům, kde hlavní roli hrají ženy. Proč tedy neotočit pomyslně zrcadlo a nezaměřit se na (v patriarchálních společnostech velice zvláštní slovní spojení) mužskou emancipaci.

Slovo emancipace je zmíněno již v předešlých kapitolách a ve veřejném povědomí je spíše spojováno s ženami. A proto je vhodné právě v této kapitole osvětlit její význam. Velký sociologický slovník osvětluje emancipaci jako zbavení se jakékoli nadvlády či útisku u jedince nebo utiskované skupiny lidí. Tento pojem je spojen se zrovnoprávněním, propuštěním nebo osvobozením výše zmíněných skupin. (Velký sociologický slovník I, 1996)

Mužská emancipace v patriarchální společnosti zní spíše jako oxymoron. Ale opak je pravdou. Jak je v předešlém odstavci zmíněno, co se týče rovnosti práv, osvobození a emancipace, byla v posledním století věnována pozornost spíše ženám. Tato situace se změnila přibližně v 70. letech. V tomto období se utvořila jistá skupina mužů, která se pravidelně scházela a diskutovala o prožívání různých situací muži a celkově o mezilidských vztazích. Následně dospěli k tomu, že stejně tak, jako jsou ženy různě feminní, tak jsou muži různě maskulinní. To znamená, že každý muž nemusí být typickým ochráncem a živitelem rodiny, stejně tak jako žena nemusí být pasivní udržovatelkou domácnosti. Curran, Renzetti ve svém díle *Ženy, muži a společnost* cituje Harryho Broda (1987). Tento muž je odborníkem v oblasti studia mužů. A právě tento autor uchopil rozdílnost mužů tak, že je rozdělil do dvou skupin, tzv. *male-identified* a *female-identified*. Není těžké si odvodit, co tento koncept vyjadřuje. Skupina mužů zapadající do identifikace

Male-identified, se řadí k mužům zastávajícím klasické genderové role a stereotypy. A skupina druhá se vyznačuje spíše ženštějším a emočnějším přístupem.

Právě první zmíněná skupina mužů, nazývající se Organizací obránců mužských práv, se zhostila boje za mužskou emancipaci s přehnanou vervou. Členové této organizace prohlašují, že tvrzení o mužské nadvládě je fáma. Jejich idea se dá lidově popsat, že muž je sice hlavou společnosti, ale žena je krkem, který hlavou hýbe. Tvrdí dokonce, že na ženu je brán ve společnosti větší ohled než na muže a že je tímto tedy společensky zvýhodněna. Jako příklad je zde uvedeno, že žena by měla být mužem chráněna, je zbavena vojenské služby, ve většině případů rozvodu je právě žena ta, která dostane děti do vlastní péče a v neposlední řadě je zde uvedeno, že na soukromých schůzkách je vhodné, aby útratu za ženu platil muž. Dále tato skupina proklamuje, že díky feministickému hnutí ženy kulantně vyřešily otázku práv. To znamená, že se dosáhlo rovnoprávnosti a ženské společenské postavení se zlepšilo. Ale co se týče zažitých tradičních úlev pro ženy, tak ty se nezměnily, zatímco mužská role a stereotypy se nezměnily, tudíž jejich naplnění je po mužích stále nárokováno. Organizace mužů vidí východisko z této situace v tom, že je podle nich zapotřebí hnutí, jež jim pomyslně uvolní ruce, aby mohli změnit důsledky v celospolečenský prospěch.

Druhá zmíněná skupina je ve srovnání s první naopak spíše profeministická. Toto hnutí tvrdí, že stereotypně zažité pojetí maskulinity mužům škodí. Uvědomují si, že sexismus je nástrojem mužů a že východiskem není dát ženám to, co doposavad měli muži, ale že je zapotřebí předělat a přizpůsobit těmto požadavkům celou společnost.

Na souboj těchto dvou hnutí nazírá feministické hnutí s jistou skepsí. Nakolik se tyto dvě hnutí dokáží společensky prosadit, nám ukáže budoucnost. (Curran, Renzetti, 2003)

3 Genderová lingvistika

3.1 Sexismus češtiny versus zahraničí.

„V evropských jazycích je odedávna nastolena nadvláda muže nad ženou.“²

Citát, který uvádí Pavel Eisner ve svém díle, potvrzuje i Světlá Čmejkrová ve své krátké publikaci (1997, s. 150), kde se můžeme dočíst, že výzkumem jazyků z genderového hlediska se již podrobilo velké množství jazyků a různých kultur. Výzkum neprobíhal jen u živých jazyků, ale i u jazyků již zaniklých. Například sanskrt. Sanskrt byl jazyk, který náležel pouze mužům, ženy se dorozumívaly jeho lidovou podobou tzv. prákrtem. V karibské oblasti se v 17. století objevily další zvláštní jazyky. Tyto jazyky byly rozdělené stejně jako sanskrt a prákrt na ženské a mužské, kdy jejich vzájemná odlišnost byla značná. (Čmejkrová, 1997)

Nevyrovnanost pohlaví v evropských jazycích je jasná hned každému, kdo má možnost se nějaký z nich učit. Stačí se podívat na jazyky jakými jsou např.: latina, němčina, angličtina či třeba francouzština. Ve všech těchto jazycích má slovo člověk úplně stejný význam jako slovo muž. V latině je to slovo *homo*, ve francouzštině *l'homme*, v angličtině *man* a z hlediska němčiny je to taktéž slovo *man*. Vezme-li se například obyčejná německá věta: *So etwas tut man doch nicht*. Je možno ji přeložit jako: *něco takového člověk přece neudělá*, ale stejně tak se může přeložit jako: *něco takového muž přece neudělá*. Takže vezme-li se to kolem a kolem, ženě nepřísluší tuto větu používat. (Eisner, 1991)

U anglického jazyka je tomu nejinak. Stačí pouhý pohled na anglické označení ženy, *woman*, a i laik pozná, že podobnost se slovem *man* není náhodná, ale že jde o jeho odvozeninu.

Čeština je v tomto ohledu vlídnější. V českém jazyce slova: *muž* a *člověk* nejsou synonymická, ale jejich význam není až tak odlišný. Větu: *Támhle jde nějaký člověk*, ať už ji vyřkne kdokoli, každý pochopí jako *Támhle jde nějaký muž*. (Eisner, 1991)

² EISNER, Pavel. *Chrást i tvrz: kniha o češtině*. 2.vyd. Praha: Lidové noviny, 1992, 666 p. ISBN 80-7106-066-6. S. 366.

Na rozdíl od výše uvedených jazyků je čeština jazykem slovanským. Slovanské jazyky se vyznačují svou hluboce zakořeněnou kategorií rodu. V českém jazyce je tedy možno velmi lehce rozpoznat dualitu koncovek, u věty např.: *Matka s dcerou zašly za roh*. Tvrdé y jednoznačně ukazuje na ženy. Kontrast ovšem nastává, pokud se větě objevuje jakýkoli maskulinní prvek. Například věta: *Žena a pes zašli za obzor*. Ač je to mírně úsměvné, tak v podstatě díky psovi přebírá podmět jakousi maskulinní převahu a přísudek je zakončen mužskou koncovkou. „Její Veličenstvo královna anglická a císařovna indická a řidič Pepa Žandourek vypadli z vozu.“³ Ten samý případ nastává i v této větě. Právě díky dualitě českých koncovek se dá čeština označit za výrazně sexistický jazyk. Hoffmannová ve svém článku uvádí, že veškerá gramatika našich jazyků je vůči ženě velice nelichotivá a činí z ní cosi podřadného a je třeba se v jazyce tohoto nešvaru zbavit. A právě díky vidině nadřazenosti mužů v jazyce se již v mnoha západních zemích, jako jsou například již několikrát zmíněné Anglie, Francie, Německo a jiné, začalo bojovat proti sexismu. V českém jazyce oboupohlavní označení stále není bráno jako nutnost. Ale například v anglických textech je nemyslitelné jedno z pohlaví vynechat, tyká-li se text obou. V případě, že by autor ve svém díle na zástupnou funkci napsal pouhé *he* nebo *man*, mohl by být velmi jednoduše nazván sexistou. Dnes už v anglických textech lze brát jako normu, že zájmenný podmět má vždy formu: *he/she*, *he or she* nebo *(s)he*, někdy lze v textech také objevit jakousi neutrální možnost a tou je jednoduše plurál (*they*). (Hoffmannová, 1995)

3.2 Povolání

Logickou otázkou na toto téma může být, proč právě patriarchát má v naší společnosti tak dominantní roli. Jako odpověď nám může posloužit historický kontext společnosti a role moci. Moc nebo také nadvládu ve společnosti má jedinec, který je schopný vnutit druhým svou vlastní vůli, anebo jedinec, který má dostatek společenských prostředků nebo majetku. A právě těmito jedinci jsou již odpradáвна muži. (Curran, Renzetti, 2003)

Díky čím dál tím většímu počtu žen na vyšších postech v zaměstnání se upravují názvy povolání. Z většiny případů jde o zcela přirozené přechýlení názvu zaměstnání. Dnes

³ EISNER, Pavel. *Chrást i tvrz: kniha o češtině*. 2.vyd. Praha: Lidové noviny, 1992, 666 p. ISBN 80-7106-066-6. S. 382.

už zní v celku běžně povolání, jako jsou: *psycholožka, socioložka, právnička, doktorka, ředitelka, poradkyně a jiné*, ale v některých případech může přechylování povolání dělat celkem velké potíže, například: *Chirurgka* či *chirurgyně, psychiatryně* či *psychiatricka a jiné*. Pojmenování ženských zaměstnání je jedním z nejproměnlivějších míst v jazykovém systému. Není proto divu, že snahou o opravu patriarchálního modelu jazyka kolísají a záměrně se i mění místa, která už jsou dávno v jazykovém systému zažitá. (Čmejkrová, 1997)

V anglosaských zemích se například některé z feministek ohrazují k celkem zažitému sufixu *-ess* nebo *-woman*, který odpovídá přibližně českému *-ka, -kyně*. Feministkami je to bráno jako nežádoucí, kdy není vhodné spojovat tyto koncovky se zaměstnáními, kde se vyskytují ženy. Proto se nyní pro název letušky spíše používá *flight attendant*, než předchozí *air hostess*. V případě slov, kde se objevuje sufix *-woman*, je jasné, že opačné pohlaví musí mít příponu *-man*. Je tedy logické, že se dnes slovo používá bez jakéhokoli přídomku, pouze *chair*. Pokud se někde vyskytují obě pohlaví naráz, tak *chairperson*. (Hoffmannová, 1995)

Podobným změnám se podrobuje i německý jazyk. Dodnes je německými feministkami němčina nazývána *Männersprache*. Aby ženy nebyly opomíjené, je nutné, aby byly používány i ženské koncovky (*Lehrer/in, Verkäufer/in, Koch/Köchin a další*). V podstatných jménech, kde není možné anebo je nesmyslné dodat sufix *-in*, je ženská koncovka nahrazena celým slovem *Frau*. Tudiž je možné se v němčině setkat se substantivy *Mannschaft* i *Frauenschaft* nebo *Freundschaft* i *Freundinnenschaft*. Největší snaha feministek ale tkví spíše v tom, najít neutrální pojmenování. A proto z celkem nelichotivého povolání *Putzfrau* vzniká neutrální *Putzkraft*.

Díky skutečnosti, že ženy pronikají stále výše do společenských kruhů, můžeme říct, že se žena zviditelňuje nejen profesně, ale i jazykově. Samozřejmě i jako mnohé jiné věci to v českém jazyce s přechylováním není zas až tak horké. Běžně se můžeme setkávat s jazykem formulářů, kde stále vládne generické maskulinum a kde se o feminním postavení, či jen přidružené ženské koncovce může ženám pouze snít. Jde o jistě všem známé dokumenty, kde se objevují obvyklé názvy: *uchazeč, vlastník, obviněný, zákazník, oprávněný zástupce, student, výchovný poradce, absolvent* a jiné. V některých

dokumentech je už dnes možné objevit i oboupohlavní pojmenování. Ale jak lze jen pouhým pohledem zjistit, jsou většinou snahy o genderovou korektnost spíše jen nešťastnými pokusy. Například úvodní věta dopisu: „*Vážený pane/paní*“ nebo „*Dovolujeme si Vás upozornit, že Váš syn/ dcera se ve školním roce ...*“. Úsměvné na těchto případech je, že by stačilo pouhé dodání jednoho slova, kdy by oslovení znělo „*Vážený pane/ Vážená paní*“ nebo „*Váš syn/ Vaše dcera*“. (Valdrová, 1997)

3.3 Generické maskulinum a německý odboj

„V češtině a jiných jazycích se používá *generické*, údajně všechny rody univerzálně označující, *maskulinum*: způsob označování osob, kdy se má za to, že mužský jazykový tvar dokáže rovnocenně zastupovat muže a ženy (student, vědec apod.)“⁴

Jak je výše zmíněno, pokusy o genderové zrovnoprávnění mužů a žen se v českém jazyce objevuje. Ale rozhodně nelze tvrdit, že jde o věc samozřejmou a zažitou. V češtině spíše stále převládají stará tradiční maskulinní pojmenování. Je to dané jistým jazykovým územím, s nímž se člověk u nás setkává dnes a denně. Tento úzus můžeme nazvat jistým jazykovým stereotypem. Starší generace předává zkušenosti té mladší a ukazuje, jaké místo náleží jakému pohlaví. Jazykový stereotyp můžeme definovat jako věc poznanou, tedy pro nás i přirozenou. „Stereotypy jsou takřikajíc *fast food jazyka* – jazyk je rychlejší než myšlenka“⁵ Tento citát lze velmi lehce demonstrovat v inzerátech. Velmi běžně se člověk setká s inzerátem, jenž je určen přímo ženám, a dočteme se v něm: *Přijmeme obchodního zástupce, právníka, ekonoma* aj. (Tak koho vlastně shánějí?)

Tuto problematiku je možno také pozorovat v různých médiích. V různých rozhlasových propagandách určitě uslyšíte „*chceme přesvědčit občana, voliče, obyvatele*“. V televizním vysílání bylo také možno shlédnout reklamu na dámské spodní prádlo, v níž bylo sděleno budoucím spotřebitelkám: *žádáme spotřebitele...* V novinových titulcích, často jde o vyloženě ty palcové, lze vysledovat nadpisy „*doktoři vyléčili*“, „*Američané vynalezli*“, „*Biologové očekávají*“ a jiné. Přitom východisko k tomu, aby byly v jazyce vidět i ženy je v celku prosté. Stačí pouhá změna ve větě „*Biologie očekává*“ nebo

⁴ VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost: Vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií*. 1.vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-8. S. 96u

⁵ VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost: Vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií*. 1.vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-8. S. 91

„Amerika vynalezla“. (Valdrová, 1997) Například v německém jazyce už lze pozorovat jakýsi odboj. Jak už je výše zmíněno, v německém jazyce je velmi často používané slovo ve větě *man*, např.: *man sagt*, *man muss*, *man kommt*, a jiné. Generické maskulinum se v tomto případě celkem pochopitelně setkává s odporem feministických lingvistek. V důsledku vlivu feministek je tedy možné se v dnešní podobě jazyka setkat s větou „*frau sagt*, *frau muss* a jiné. V jistých situacích je vlastně logické nahradit původní „*man*“ slovem „*frau*“, kupříkladu věta: *wenn frau ein erstes Kind bekommt*, v překladu věta s původním *man* znamená: „*když se člověku narodí dítě*“. Dítě se přece nerodí člověku, ale ženě (nebo alespoň jednomu z pohlaví). (Hoffmannová, 1995) Německé feministické lingvistky se to dokonce snažily dotáhnout tak daleko, že se snažily o převrácení doposavad mocných maskulin na feminina. Tak začaly vznikat legrační výrazy typu: *Männer als Verkäuferinnen* nebo *männliche Kolleginnen*. Jen pro představu je možno uvést, že tyto vyhrocené a genderově otočené názvy se vůči ženám praktikují v běžném jazyce bez povšimnutí. Stačí příkladné slovo „*Amtmännin*“ odvozené od původního „*Amtmann*“. (Hoffmannová, 1995)

3.4 Přechylování

Dalším zapeklitým místem genderové lingvistiky je přechylování ženských příjmení. Dá se říci, že přechylování je výsada českých žen. Na první pohled se dá říci, že přídomek –ová by mohl být brán jako výhoda. Píše-li nějaký zahraniční autor o našich lidech, je pro něj velice jednoduché rozpoznat, která z určených osob je dáma a která dámou není. Dostane-li jména typu: *Němcová*, *Světlá*, *Krásnohorská* a jiná, může si v podstatě pískat. Kdežto chce-li nějaký z Čechů dělat podobnou práci, přirozeně se zahraničními příjmeními, má ještě velkou práci navíc s dohledáváním pohlaví dotyčných. (Eisner, 1992)

Ač by se opravdu mohlo zdát, že české ženy mají díky svému příjmení velkou výhodu, není to tak jednoznačné, dá se to spíše nazvat až exhibicionismem pohlavnosti. Na citlivější ženské vnímání také působí fakt velkého kontaktu se zahraničními jmény. Je zajímavé, že některá velmi známá zahraniční jména nám jako Čechům znějí lépe v původním znění (*Bardot*, *Loren*, *Jolie*), ale u jiných zahraničních jmen nám ani nepřijde zvláštní, že se používají v našem jazyce už jako přechýlená (*Rowlingová*, *Bridget Johnesová*). Více pozornosti je tomuto tématu věnováno v dotazníkové části této práce. (Čmejkrková, 1997)

To, že ženská příjmení jsou s nadsázkou nazvaná exhibicionismem pohlavnosti, dotváří fakt, že v českém jazyce je žena s –ová zkratka zažitá a tradiční. Kdyby se najednou nějaká z žen rozhodla, že se chce jmenovat *Jana Novák*, přišlo by to všem v okolí zvláštní a nezvyklé. Nikdo už se ovšem nezamýšlí nad tím, že to –ová v podstatě znamená, že daná žena je připsána k nějakému muži, ať už jde o otce nebo manžela. Tento úzus je v nás tak zažitý, že narazí-li nějaký z Čechů kupříkladu na nějaké jihoslovenské jméno typu: *Jela Belič*, působí to na člověka jistým krkolomným dojmem. Když se to vezme do detailu, tak v podstatě česká žena od svého narození až do smrti není nikdy svá, nýbrž vždy někomu, kvůli –ová, patří. (Eisner, 1992)

3.5 Jazyk ženy a muže

Jak už bylo zmíněno výše, už odpradáva byly rozdíly mezi mužským a ženským jazykem. Dříve byly dokonce jazyky rozděleny na čistě ženské a čistě mužské (sanskrt, prákrť). V dnešní době tomu už takhle není a nedají se zcela jasně vymezit hranice ve smyslu „tohle je mužský a tohle je ženský jazyk“, ale rozhodně nemůžeme tvrdit, že žena a muž sdílejí jeden a ten samý. Spíše se dá mluvit o mužském a ženském zacházení s jazykem. (Čmejkrvá, 1997)

Nejlépe rozeznatelné rozdíly v jazyce mužů a žen se nacházejí na fonetické úrovni. (Valdrová, 2006, s. 90) Další rozdíly mezi pohlavími se nacházejí v podobě intonačních vzorců. Ženy používají spíše stoupavou intonaci a zároveň mají i vyšší hlas, na rozdíl od mužů, kteří mají spíše intonaci klesavou a i hlas mají položený níže. Hlas žen, zásluhou stoupavé, dá se říci i tázavé intonace, bývá považován za zdvořilejší a ochotnější k podřízení. (Lakoff, 1973, s. 49). Ženy údajně používají i jakési zahalenější řečové akty. Namísto přímé otázky nebo odpovědi odpovídají například na otázku opět otázkou. Kupříkladu otázka: *V kolik přijdeš?* A odpověď: *V sedm?.* (Čmejkrvá, 1997)

Co se týče slovníku obou pohlaví, je logické, že každé mluví o tom, co je mu bližší. Ženy tedy přirozeně mluví častěji o domácích pracích, rodině, dětech. Muži zase hovoří o svých zkušenostech z oblasti veřejné sféry, taktéž občanské a politické. Při mužské konverzaci je také možné rozpoznat větší odstup od sebe vzájemně. Mezi muži stále panuje přirozená citová neutralita, konkurence a autorita. Zatímco ženská konverzace je založena emocionálněji. Ženy více hovoří o svých zkušenostech, sobě a vyjadřují více své

emocionální hodnocení. Dá se tedy říci, že zásluhou ženské emocionality hovoří ženy také expresivněji. Co se týče slovníku žen, můžeme do něj zařadit adjektiva druhu: *hrozný, strašný, fantastický, příšerný*; dále různá emotivně podbarvená zvolání: *pane Bože!* a jiná. Muže převážně vystihují slova, která označují destruktivní činnosti. Muži mají tedy větší sklony k nadávkám a vulgarismům. (Čmejkrvá, 1997)

V publikaci *Ženy, muži a společnost* se zmiňuje Renzetti (2003, 181) o publikaci McConnell-Ginet (1989), ve které uvádí zjištění vědců, že v rozhovorech ve společnosti, kde se vyskytují obě pohlaví, většinu dialogů vedou muži, což ukazuje na skutečnost, že muži mají větší zkušenost z vyjadřování svých názorů (například z různých pracovních schůzí). Muži také mnohem častěji skáčou ženám do řeči, následně si pak mění témata dle svého uvážení na taková, v nichž se více orientují a jsou jim bližší. Popisuje zde také mnohem větší množství pozornosti k mužskému řečníkovi než k ženské mluvčí. (McConnell-Ginet in Curran, Renzetti, 2003)

3.6 Žena a muž v jazyce

Český jazyk obsahuje plno slov, jejichž vzhled by zmátl nejednoho cizince, který by se chtěl našemu jazyku učit. Jednoduchá poučka, napovídající cizincům, že substantiva zakončená na samohlásku jsou povětšinou ženského rodu, není vždy úplně platná. Člověk se nemusí ani moc zamýšlet a hned ho napadají slova jako „*starosta, přednosta* a jiné“. V případě těchto slov můžeme i říci, že v podstatě obsahují i typicky ženskou koncovku. V rozluštění, proč je tomu tak, nám napoví malý náhled do české historie. „Ve shodě s jinými jazyky, např. latinou, tvořila čeština původně také pojmenování mužských bytostí od kmenů na –a, typ „*vladyka, hrdina*“. ⁶ Naštěstí se takto chovala čeština pouze ve svém zrodu. Následně se substantiva rodu mužského přeorientovala na kmen –o. V češtině se však z té doby zachovalo pár slov dodnes „*hrdina, vladyka, starosta*“. Další v současnosti hojně skloňovaná slova končící na –a, jako „*socialista, lingvista, žurnalista, poetista*“ a další, jsou slova většinou cizího původu. Slova mužského rodu zakončená na –a je možno rozdělit do dvou velkých skupin.

Do první skupiny zařazujeme slova lichotící. V této skupině se vyskytují povětšinou zdvojnásobené jména. Typicky české jméno „*Josef*“ jde velmi lehce zjemnit na „*Pepa*“, to

⁶ EISNER, Pavel. *Chrást i tvrz: kniha o češtině*. 2.vyd. Praha: Lidové noviny, 1992, 666 p. ISBN 80-7106-066-6. S. 368.

samé lze udělat u jmen „*František – Fanda, Ludvík- Ludva*“. Druhou skupinou slov jsou ta s významem pejorativním. Tato slova vznikala nejspíše dle původního slova s ženským rodem. Třeba vezmeme-li si slovo „*baba*“. Tento výraz je možný dodnes použít pro obě pohlaví: „*Nebud' baba*“ nebo „*To je ale zlá baba!*“

Z velkého množství příkladů autor uvádí tyto: *Necita, dotěra, brepta, kokta, louda, ješita, netýkavka, nezbeda, ničema, nimra, obejda, otrapa, srábotka, slinta, rozumbrada* a další. (Eisner, 1991)

Slova s končící na –a s hanlivým významem se velmi často objevují v nářečích. Oblasti, kde se dodnes udržují dialekty: Západní a východní Morava, Haná, Valašsko, Žďársko, Kyjovsko a mnohá další. Nyní k příkladům: *Čaputa* (zakrnělý), *nehoda* (neduživec), *kocmrda* (úlisník), *mereda* (neohrabanec), *nekluda* (nečistý), *ohuma* (lakomec), *okřapa* (sprošťák), *omaga* (neotesanec), *omasta* (ten, kdo má za ušima) a další. (Eisner, 1992)

Názvy mužů lze dělit na pejorativní a lichotivé, ovšem kdybychom hledali podobně u žen, lichotivé názvy bychom rozhodně nenašli. Nejsmutnější na tomto faktu je, že povětšinou jde o názvy žen, které také ženy samy vymyslely. Co se týče příkladů, jsou to nařčení, která se velmi dobře dochovala i dodnes: *Běhna, cuchta, coura, drbna, fňukna, frnda, fuchtle, kudla, klepna, nána, šmudla, štěkna, semetrika, rašple, macna, machna, šlundra, mařena, mícna* a další.

U mužských nařčení se velmi bohatě zapojovaly i dialekty, u ženských to až tak bohatě rozšířené není. To potvrzují příklady z jediného kraje, kde se stále drží nářečí pevně, tedy z Moravy: *Bizina* (hubená žena), *casna* (poběhlíce), *cucha* (nešetrná), *cunda* (nečistotná), *čuba* (přezdívka ženám vůbec), *gajdaňa* (rozkasaná), *gambula* (hubatá), *gebula* (fňukna), *haflena* (necudná), *hoblena* (se špatným chováním), *holopicha* (nemotora), *hyžd'ula* (běhna), *chlapěna* (záleznice), *húšaňa* (tlustá), *lízna* (lenoška) a mnohé další. (Eisner, 1992)

Jak už bylo zmíněno na začátku této kapitoly, některá mužská nařčení mívají ženskou koncovku –a. Tuto ženskou koncovku můžeme ovšem najít i v ustálených spojeních svázaných s mužem. Jistě se každý z nás někdy někde setkal s větou „*Ty kluku ušatá* nebo *ty chlape líná*“ a podobnými. Nikomu to dnes nepřijde divné, ale pokud se na

tuto větu zaměříme, objevíme zde opět ženskou koncovku, a to kontrastivně spojenou s běžným maskulinním substantivem. Stejně jako u předešlých jmenovaných nařčení jde o spojení emočně zabarvená. Nelze jednoznačně určit, která z přirovnání jsou pejorativní a která lichotivá, záleží na kontextu, v jakém to mluvčí použije. Kupříkladu to může být použito při zvolání, poplácání po zádech, nebo jako odstrašení. (Eisner, 1992)

Stejně tak, jako přebírají mužská podstatná jména ženské koncovky, najdeme v českém jazyce i ženská substantiva s maskulinními koncovkami. Příkladem může být třeba oslovení „*Maroušku*“. „Význam je zde vesměs lichotivý, laskající; je to milostná maškaráda pohlaví, jazykový úkaz z oblasti erotického transvestitství.“⁷ Eisner zde také popisuje jakousi staročeskou erotickou metaforiku, při níž mládenci nazývali svou milou samčími zástupci různých zvířecích druhů: Jelínku, *havrátku*, *sokolíčku můj*, kdežto dnes se nazývání ustálilo na rodové shodě: *Má holubičko, má beruško, má kočičko,....* (Eisner, 1992)

3.7 Gender a komunikační chování

Gender jako sociální konstrukt se vytváří tím, jak člověk verbálně a nonverbálně vystupuje. Na komunikační chování člověka má vliv jeho rodina, okolí a přátelé, vzdělání a v neposlední řadě také povolání, které vykonává. Zásluhou těchto vlivů si člověk osvojuje jistě normy spojené s komunikačním chováním příslušného pohlaví, které má každé z pohlaví zažité. „Rozlišujeme mezi pojmy „pohlavně specifickými“ a „pohlavně typickými“ komunikačními vzory.“⁸ Mezi pohlavně specifické vzory se řadí komunikační chování, které se vyskytuje pouze u jednoho pohlaví. Naopak pohlavně typické jsou znaky, které se objevují u jednoho pohlaví více než u druhého, ale v zásadě ho používají pohlaví obě. Nejzajímavější na této skutečnosti však je, že se tyto typické způsoby chování pro určité pohlaví nacházejí v hierarchicky obrácených situacích. Tudiž mluví-li muž se společensky výše postavenou ženou, přebírá muž typicky ženské chování a naopak. Z toho vyplývá, že označování komunikačního chování jako typicky ženské nebo typicky mužské je bez ohledu na kontext komunikace nesmyslné a vede k nesprávným závěrům. (Allhoff, 2008)

⁷ EISNER, Pavel. *Chrást i tvrz: kniha o češtině*. 2.vyd. Praha: Lidové noviny, 1992, 666 p. ISBN 80-7106-066-6. S. 375

⁸ ALLHOFF, Dieter-W a Waltraud ALLHOFF. *Rétorika a komunikace*. Vyd. 1. Překlad Jana Bílková. Praha: Grada, 2008, 198 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-832. s.174

3.7.1 Dominantní a nedominantní formy komunikačního chování

V knize *Rétorika a komunikace* zmiňuje Allhoff (2008) výzkum feministické lingvistky Senty Trömel-Plötz (2004;1996), ve kterém se genderově specifické chování dělí na dominantní a nedominantní formy komunikačního chování.

Dominantní formy komunikačního chování upravují, usměrňují a sledují témata komunikace. Dominantní formy komunikace se objevují v situacích, kdy člověk chce změnit téma rozhovoru. (Trömel-Plötz in Allhoff, 2008)

Patří sem například přerušování. Bylo zjištěno, že přerušování v komunikaci mají nejčastěji na svědomí muži. Muži přerušují mnohem častěji než ženy. Z tohoto důvodu jsou ženy často přerušovány, je jim skákáno do řeči a jako důsledek z toho lze vyvodit, že ženy jsou mnohem častěji ignorovány a mají menší možnost se projevit. Do dominantního komunikování můžeme také zařadit dobu a délku řeči. Senta Trömel-Plötz tvrdí, že to pohlaví, které má více času na řeč, má také mnohem větší vliv na rozhovor. Podle již zmíněné autorky jsou to právě muži, kteří si nárokují mnohem více času na svoji řeč. Z toho vyplývá, že ženy jsou ve velké nevýhodě a mnohem méně často se dostanou ke slovu. Z výzkumů Senty Trömel-Plötz bylo zjištěno, že muži si dokonce nárokují dvojnásobnou délku řeči než ženy. Mužská dominance se uplatňuje také v tématech rozhovoru. Změnu tématu způsobují mnohem častěji muži. Žena je spíše pasivním účastníkem komunikace, který udržuje rozhovor na dané téma. Pokud se zaměříme na navrnutí témat, můžeme opět potvrdit, že témata navržená mužem mají mnohem větší tendenci se udržet v diskuzi než ta ženská. (Allhoff, 2008)

Druhou skupinou jsou *nedominantní formy komunikačního chování*. „Pomocí nedominantních forem komunikačního chování nedochází k řízení rozhovorů, nýbrž k jejich udržování.“⁹

K hlavním příkladům nedominantní komunikace patří například vytváření vztahů. V komunikačních vztazích lze velmi lehce pozorovat, že v délce mluvení je mnohem obratnější žena. A právě také žena je spíše tou, která v komunikaci udržuje zaměření ostatních, i v případě, že oni na téma dané ženy nebrali ohledy. K ženským vztahovým

⁹ ALLHOFF, Dieter-W a Waltraud ALLHOFF. *Rétorika a komunikace*. Vyd. 1. Překlad Jana Bílková. Praha: Grada, 2008, 198 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-832. s.175

schopnostem také patří podpora mluvčího. Ať už mluví muž či žena, tak sympatizujících gest typu „*hm, ano, mhm*“ se dočkáme vždy a pouze u ženy. Další ženskou dominantní dovedností v jazyce je tvoření otázek. Díky ženské výmluvnosti a kreativnosti komunikování dokáže žena pomocí kladení otázek oživit komunikaci. Z různých výzkumů vyplývá, že muži používají otázky ve srovnání s ženou v minimální míře.

Pokud se zde zaměříme na prezentaci vlastní osoby v komunikaci, není těžké poznat již z pouhého poslouchání rozdíl mezi prezentací muže a ženy. Když se zaměříme na vyjadřování muže, je jeho řeč mnohem více průrazná a přímo ukazující na jeho identitu. Naopak pokud mluví žena, neukazuje přímo na sebe, ale používá spíše formulace typu („*Zdá se, že...*“, „*Řekla bych, že...*“). Muži při mluvení a prosazení své řeči mimo jiné používají agresivní způsob argumentace, aby ukázali svoji pozici („*To zvládnou levou zadní*“). A právě kvůli těmto skutečnostem se ženy mnohem častěji cítí býti napadány a vnímají konfrontační protipozice jako namířené vůči nim. (Allhoff, 2008)

3.8 Genderově korektní jazyk

Kapitoly výše se zaobírají spíše obecnými tendencemi, stereotypy a nešvary českého jazyka. Bylo by tedy vhodné zmínit, jak by měl vypadat genderově korektní jazyk, jež by žádným způsobem neutlačoval ženy a ani muže. V následných kapitolách je popsán rozdíl v jazyce žen a mužů, jejich zkoumání a jak by měl vypadat jazyk ve společnosti, jež dbá na zásady mezipohlavní rovnosti.

3.8.1 Zkoumání rozdílnosti projevů

Dá se říci, že feministická lingvistika má svůj původ v etnolingvistice. Ta se jako první lingvistika začala zajímat o to, co je v jazyce přirozeně dáno a co je získáno socializací. Studium jazyka je totiž možno získat spoustu informací o tom, v jakých poměrech jazyk vznikal. Výzkumy jazykové historie prokázaly, že jeho tvoření leželo ryze v mužských rukách. Jako příklad může posloužit odvozování ženských názvů osob. Ty se ve většině případů odvozují právě od mužských a přetrvávají dodnes.

Mezi první čistě genderově zaměřené jazykové výzkumy lze zařadit publikaci, jejímž hlavním tématem byl ženský a mužský jazyk na počátku 20. století. V této publikaci je jazyk ženy označován jako jednoduchý a nekreativní. Důvod tohoto tvrzení byl podkládán nedostatečným duševním vývojem ženy.

Po velkém vlivu emancipačního snažení žen se v druhé polovině 20. století začínají ženy zapojovat do přezkoumávání oblastí, v nichž se cítily být utlačovány. A to se týká samozřejmě již zde zmíněné jazykovědy. Vliv mužského rodu je v českém jazyce silně zakořeněný. Můžeme jej najít v lexikální stránce, slovotvorné stránce i například v mluvnici. Jako příklad je možno uvést větu: *Manžel s manželkou souhlasně příkyvovali.* V této větě lze rozpoznat mužskou převahu hned třikrát, a to ve slově *manželka*, což je slovotvorná odvozenina od výrazu *manžel*. Dále pak měkké *i*, které symbolizuje mluvnickou přednost mužského rodu před ženským a posledním je slovní pořadí podmětu.

Výzkum rozdílů mezi mužským a ženským jazykem probíhal ve třech fázích. V první fázi, která probíhala v 70. letech 20. století, uvádí názor, že ženská mluva je méně dokonalá, než mužská (viz výše). Mužský projev byl klasifikován jako norma. Druhá fáze probíhala o desetiletí později. V druhé fázi byla zpochybněna dokonalost jazyka mužů a bylo prokázáno, že ženský projev a mužský projev se od sebe diametrálně liší. Třetí fáze probíhá od 90. let téhož století a bylo v ní zjištěno, že v jazyce se neodráží jen genderová příslušnost, ale také stereotypy, které se předávají z generace na generaci. Dále bylo konstatováno, že jazyky obou pohlaví mají své vlastní specifické vlastnosti, tudíž je nelze srovnávat. (Valdrová, 2006)

3.8.2 Jak mluvit korektně?

Mezi první pravidla by bylo vhodné zařadit, aby nebyly ženy v jazyce ignorovány. Přece ve třídě nesedí jen žáci, ale i žákyně. Tudíž pozdrav, jež by neignoroval ženskou část třídy by měl znít: „*Dobrý den, milé žákyně a milí žáci*“.

Ženy by též neměly býti ve slovosledu odsouvány za muže. V českém jazyce je zvykem na prvním místě uvádět muže a až následně za něj ženu. (*Chlapci a děvčata*)

Jakékoli ženské činnosti by neměly být zesměšňovány a stereotypně snižovány pod mužskou úroveň (*ženská za volantem, ...*).

V německých zemích nahrazovat časté slovo „*man*“ jinými neutrálními podměty. To samé platí i o angličtině a zámenech *he/she*. (již uvedeno výše)

A samozřejmě v korektní promluvě jsou nepřijatelné jakékoli vtipy a bonmoty zesměšňující ženy. (Valdrová, 2006)

3.9 Žena v literatuře

Celá staletí jsme měli možnost pročítat knihy psané muži, ve kterých se v mnoha případech ženy vyskytují pouze v pasivních rolích, a když náhodou přebírají aktivní roli, tak je kniha ukončena pro ženu tragicky (lze vyjmenovat díla jako Anna Kareninová od Lva N. Tolstého nebo Gazdina roba napsaná Gabrielou Preissovou).

Tato práce je věnovaná genderu, tak je vhodné nahlédnout do různých zákoutí tohoto tématu. Výše je rozebírán jazyk a jeho použití ženami a muži. Dále jsou výše rozebírány nešvary jazyka a znevýhodňování žen. Proč se tedy nezaměřit na literaturu, kde je nejvíce možno zachytit právě tyto nešvary jazyka. Jak je hned na začátku této kapitoly napsáno, mužskou literaturu jsme měli možnost pozorovat celá staletí. Tudíž jsou následující odstavce věnovány pouze ženské otázce s častými odbočeními k literatuře psané muži, objevuje se i jejich srovnání.

3.9.1 Žena a literární kritika

Žena v literatuře se začíná zkoumat a komentovat přibližně v 60. letech 20. století, kdy vzniká samotný obor feministická literární kritika. V této době se obor feministické literární kritiky snaží analyzovat, proč se do té doby hodnotila literatura tak, jak se hodnotila. Přitom se snaží přesně popsat vlastní politický, můžeme říci i ideologický, postoj. Ve feministické kritice nejde ani tak o to zakázat autoritářskou tvorbu, jako spíše o vytvoření jakéhosi postoje, hodnot a o zviditelnění sebe sama.

Již na počátku 20. století nabírá literatura a pohled na ní jiný rozměr než dříve. Rozebírání textů a jejich smyslu se stane, jak sama autorka knihy Jana Valdřová napsala, jakousi náhradou náboženství, které mělo vést k výchově a správným životním hodnotám. Rozumět textu a umět jej rozebrat je pro život důležité, a proto se literární vědě začala věnovat větší pozornost. Následně byl obor literární kritiky zařazen i do výukových materiálů a je součástí velkého množství studijních oborů. V důsledku věnování pozornosti literatuře začíná vznikat tzv. literární kánon. Tento pojem označuje sbírku textů, které představují kulturní dědictví dané země. V té době, kdy literární kánon vznikal, se na studiích vyskytovali převážně bílí chlapi ze středních a vyšších vrstev. Je tedy jasné, proč se v literárním kánonu až na výjimky vyskytují díla mužských autorů bílé rasy. A nyní se vracíme opět k feministické kritice. Na popud literárního kánonu, který až na pár děl klíčových autorek (jako např.: Jane Austen nebo George Eliot) obsahoval jen mužské tituly,

se začaly ženy soustřeďovat na tvorbu vlastní, tudíž ženské. Právě ženy obohatily literaturu kvalitními romány, které v době vzniku kánonu byly spíše přehlíženy. Jak je již výše zmíněno feministická literární kritika vzniká v druhé polovině 20. století a současně s ní probíhá i druhá vlna feministického hnutí. Ženy se tedy začínají soustředit samy na sebe. Začínají si pokládat otázky, jaký je jejich význam v dané společnosti a co ženy odlišuje a naopak spojuje. Vzdělané ženy pátrají po ženských autorkách a hledají důvod jejich absence v kulturním povědomí. A v důsledku všech těchto skutečností si ženy samy začaly budovat svou literární tradici. Dnes, obzvláště v anglo-americkém území, má feministická literární kritika a teorie vysokou úroveň. Přispěla k proniknutí genderové analýzy do různých literatur. Její inspirace číší z francouzské feministické teorie. (Valdrová, 2006)

3.9.2 Žena autorka

Libora Oates-Indurčová ve své knize *Dívčí válka s ideologií* (1998) uvádí text Elaine Showalter *Pokus o feministickou poetiku*, v němž autorka rozděluje ženy do tří fází podle tvorby. Tyto tři fáze jsou rozděleny dle doby, ve které působily. První fázi nazvala *feminní*. Doba působnosti feminní fáze autorek lze zařadit do druhé poloviny 19. století, přesněji mezi lety 1840 a 1880. V této době bylo ženské autorství ve svých počátcích a ženy se snažily svoji tvorbou vyrovnat té mužské. Výrazným znakem této doby bylo používání pánských pseudonymů, obzvláště pak u anglických spisovatelek. Ukrývání ženských identit se dělo z důvodu, aby na ženy nebylo uplatňováno dvojí měřítko v literatuře. Ač se to zdá jako jednoduchý únik od stereotypních předsudků společnosti, realita byla jiná. Ženy musely udržet i pánský styl v psaní celého díla. Podle autorky lze feminní období charakterizovat jako ironické a nepřesné, potřebné je číst mezi řádky a domýšlet si pravý smyslový záměr textu. Autorkami tohoto období jsou Elis Bell a Fanny Fern. Druhá fáze nese název *feministická* a navazuje na první. Její doba trvání je do roku 1920, tedy přibližně do získání volebního práva. V tomto období je žena popisována jako hrdinka v třídním boji. Obzvláště oblíbenými tématy jsou amazonské utopie a dokonalá společnost vedená ženami, což bylo myšleno jako protest proti dosavadní mužské nadvládě. Významnou zástupkyní této doby byla například Charlotte Perkins Gillman. A konečně poslední fáze, jež opět navazuje na tu předcházející a trvá dodnes. Její název je *ženská fáze*. Třetí fáze odmítá praktiky těch předešlých a orientuje se čistě jen na ženu, její zkušenosti a

prožitky a snaží se o používání inovativních forem a technik. Jako významné autorky této fáze lze jmenovat Virginii Woolfovou nebo Dorothy Richardsonovou. (Showalter in Oates-Indruchová1998)

Za zmínku také stojí další výzkum Elaine Showalter, který uvádí Jana Valdřová ve své vysokoškolské učebnici *Gender a společnost* (2006). Zde však Elaine nezkoumala jen ženy, ale rozdíl ženské a mužské literární tvorby. Rozdělila je do čtyř kategorií odlišností, a to biologických, lingvistických, psychoanalytických a kulturních. (Showalter in Valdřová, 2006)

3.9.3 Žena čtenářka

V rámci literární vědy vzniká velké množství feministických teorií, jejichž cílem je vytvořit nové struktury psaní, které by měly za následek zrušení jisté normativnosti mužské perspektivy v dílech. Právě jedna z těchto feministických teorií se zabývá interpretací literárního díla pouze ženami. Každý čtenář si při čtení knihy pokládá otázky, které by měly být následně v ději zodpovězeny. Tato teorie se zajímá o to, zda se horizont očekávání u žen jako čtenářek liší od očekávání mužských čtenářů. Jednou ze zastánkyň této teorie je Elaine Showalterová. Ona sama tvrdí, že literární texty jsou podvědomě tvořeny pro muže a tedy nutí ženy, aby si je také interpretovaly očima muže. (Culler, 2002)

Jana Valdřová ve své publikaci *Gender a společnost* vidí čtenářky ze dvou rozdílných hledisek. Nazývá je konzumentkou a interpretkou. V případě ženy interpretky se genderová analýza zaměřuje přímo na texty a jejich významy a v případě ženy jako konzumentky se zkoumá, co tyto ženy čtou a z jakého důvodu.

Ženou konzumentkou se podrobně zabývala vědkyně Janice Radway. Ta se zaměřila na typickou četbu žen a důvod její oblíbenosti. Přesněji se zaměřila na důvod, proč se ženám zamlouvají právě romantické příběhy. Místo toho, aby ženy odsoudila s tím, že jejich oblíbená četba je pro ně jejich ideálním předobrazem, zkoumala problematiku hlouběji. Podrobně se vyptávala na problematiku děje, propracovanost postav a vykreslenost prostředí děje. Ukázalo se, že stereotypní předpoklad společnosti, že ženy se s příběhem ztotožňují, je zcestný. Ženy samy Radway popisovaly, že vědí, že příběh je zidealizovaný a ve skutečném životě vysoce nepravděpodobný. Příběhy, které dámy četly, pro ně byly jakousi oddechovou literaturou a emočně dobíjejícím prvkem. Většina

z dotazovaných žen totiž pocházela z rodin, kde se od nich očekávala emocionální péče, která jim ovšem nebyla opětována stejnou měrou. Navíc prozkoumáme-li hlouběji tisícestránkové romány, zjistíme, že děj není tím jediným, co se v knize nachází. Právě v těchto románech bývá mistrně popsána příroda, okolí i okolnosti děje, takže je velkým přínosem pro rozšíření obzorů povědomí čtenářek. (Valdrová, 2006)

Empirická část

4 Výzkum

4.1 Úvod

V tomto výzkumu se zabývám celkovým povědomím společnosti o genderu a genderové lingvistice. K výzkumu jsem si zvolila kvantitativní možnost šetření dotazníkovou metodou. Společnost jsem si rozdělila do tří generačních skupin a následně analyzovala jejich zkušenosti a vědomosti. Výsledky jsem následně analyzovala a přehledně zpracovala.

4.2 Cíle a výzkumné otázky

Cílem mého výzkumu je zjistit, co vědí zvolení respondenti o genderu a genderové lingvistice. Jako výzkumnou otázku jsem si zvolila: **Která z generací má největší povědomí o genderu a genderové lingvistice?**

Cílem mého výzkumu bude také zjistit, jaké mají tři zvolené generace ve skutečnosti vědomosti o genderu a genderové lingvistice. Výsledky zjistím podle toho, zda budou vyvráceny nebo potvrzeny níže zmíněné hypotézy.

Z výzkumné otázky jsem vytvořila tři hypotézy:

H1: Respondenti období dospívání mají menší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období časně a střední dospělosti.

H2: Respondenti období časně a střední dospělosti mají větší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období pozdní dospělosti.

H3: Respondenti období pozdní dospělosti mají větší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období dospívání.

4.3 Metody výzkumu

Šetření výzkumu bylo provedeno kvantitativní metodologií. Jistě zde nebude na škodu si vysvětlit, co znamená a obnáší kvantitativní šetření. Kvantitativní šetření je šetřením zkoumajícím realitu a jak už název napovídá, je navržené tak, aby přineslo

numerická data. Realita je zkoumaná skrze výzkumné téma, které si výzkumník zvolí. Samá podstata zkoumání tkví v určení si proměnných, zjišťování vztahu mezi nimi a důvodu, proč tomu tak je. To zjednodušeně znamená, že výzkumník se nebude zabývat pouhým popisem proměnných, ale prošetřuje jejich vzájemnou propojenost pomocí vyzkoumaných numerických dat. Hodnoty proměnných se získávají měřením a následně se analyzují. (Punch, 2003)

4.3.1 Dotazník

V kvantitativním šetření je možno vybrat si z různých možností výzkumných metod. Mezi nejznámější patří metoda standardizovaného rozhovoru, anketa, dotazník aj. Já jsem si pro svůj výzkum vybrala dotazník. U dotazníku se jedná o písemný způsob dotazování respondenta. Dotazník je možno dle Reichela (2009) rozdělit do tří skupin. Jako první jmenuje volný dotazník. Volný dotazník neobsahuje žádné otázky, ale pouze téma, ke kterému respondent napíše své postoje. Druhou variantou je polostrukturovaný, v tomto dotazníku se již nacházejí otázky k tématu a respondent na ně může odpovědět jakkoli a v jakémkoli pořadí. Jako třetí variantu udává dotazník strukturovaný, který již obsahuje přesně dané otázky s možností volných nebo předepsaných odpovědí, který svým sestavením připomíná formulář. (Reichel, 2009) Pravidly zabývajícími se správným sestavením dotazníku se zabývá i Jeřábek (1993). Ten předkládá, že první část dotazníku by měla obsahovat administrativní část. V této části by se měl výzkumník představit, sdělit respondentům důvod zkoumání a podobně. Dále by se v této části mělo nacházet číslo dotazníku nebo číslo respondenta, jemuž je dotazník předkládán. Jeřábek se dále vyjadřuje k pořadí otázek, k němuž uvádí, že otázky by měly být koncipovány tak, že na začátek dotazníku dáváme méně náročné neosobní otázky. Do prostřední části dotazníku vkládáme náročnější otázky nebo méně zajímavé otázky. A na konec směřujeme opět nenáročné otázky zajímavějšího tematického rázu. Toto vše děláme za účelem dobré návratnosti dotazníku, protože v případě, že hned na začátek dáme náročné nezajímavé otázky, návratnost dotazníku bude o mnohem menší, než když se budeme řídit předepsanými pravidly. A v neposlední řadě Jeřábek ve svém díle sděluje, jaké typy otázek se v dotazníku mohou objevit. Jedná se opět o tři typy možností: Otevřené, polouzavřené a uzavřené otázky. U otevřených otázek necháváme respondenta volně působit, tudíž si může zvolit vlastní formulaci odpovědi. U polouzavřených otázek je možný výběr z odpovědí anebo

volný řádek opět na vlastní formulaci. Otázky uzavřené, jak už název napovídá, nedávají možnost respondentovi k vlastním formulacím, ale nabízejí škálu odpovědí, z nichž by si měl dotazovaný vybrat. (Jeřábek, 1993) K tématu sestavení dotazníku se ve své knize vyjadřuje i Punch (2003). Ten popisuje různé možnosti tvoření otázek dotazníku. Sděluje zde, že výzkumník má opět tři možnosti výběru otázek. Buďto si může pro svůj výzkum zapůjčit již vytvořený dotazník, přičemž zde hrozí mnohá úskalí, od nedokonalosti otázek až po náročnost jeho nalezení; nebo se může výzkumník nechat inspirovat cizím dotazníkem, použít z něj několik otázek a zbytek otázek si vymyslet vlastních. Poslední možnost je utvořit si otázky sám s možnou inspirací v jiných výzkumech. (Punch, 2003)

Při dotazníku je velice nutné si předem promyslet výzkumné otázky a to, co vlastně chci zjistit. Já jsem se po promyšlení všech pro a proti rozhodla pro strukturovaný dotazník. Ve skládání otázek jsem postupovala podle Jeřábkovy teorie kladení otázek, tudíž na začátku i na konci dotazníku jsou otázky krátké, nenáročné a zajímavé. Uprostřed dotazníku se nachází otázka (přidělení zaměstnání k pohlavní příslušnosti), která je méně zajímavá a náročněji koncipovaná než ostatní otázky. Dále jsem si zvolila otázky uzavřené s dostatečnou škálou možných odpovědí. A konečně při výběru otázek jsem si opět vybrala poslední možnost a to vlastní tvorbu otázek. Při tvoření těchto otázek jsem se nechala inspirovat výzkumy Jany Valdové, jež zmiňuje ve svém díle *Gender a společnost* (2003), dále jsem se inspirovala odbornými genderovými články Světlý Čmejkové (1997), Jany Hoffmannové (1995) a publikacemi Františka Daneše (1997) a Pavla Eisnera (1992).

Při tvorbě dotazníku jsem provedla dvě pilotáže ve smíšených věkových skupinách. Při těchto pilotážích jsem zjistila, kde se v dotazníku nacházejí nedostatky a nejasnosti. Tyto otázky jsem buďto opravila, nebo zcela vyloučila. Celkově jsem rozdala 120 dotazníků. Jak mám již v kapitole o etice výzkumu napsáno, dotazník mi odevzdávali pouze ti zkoumaní, kteří ho dobrovolně chtěli odevzdat. Zpět jsem dostala 96 dotazníků, což činí 80% návratnost, z nichž jsem musela pro nejasnost odpovědí 6 vyloučit. Nejčastější chybou ve vyřazeném dotazníku bylo zakroužkování více odpovědí u otázek, což odporovalo mé metodě vyhodnocování, nebo vynechání odpovědí u klíčových otázek.

4.3.2 Konceptuální otázky

Proměnná označuje jevy nebo vlastnosti, které jsou základem kvantitativního šetření a mezi nimiž hledáme vztah. Proměnná se ve výzkumu mění nebo nabývá různých hodnot a právě to je důvodem zkoumání. Jako proměnná může být brán například věk respondentů, chování respondentů, mentální úroveň, dosažené vzdělání aj. Proměnné lze rozdělit na závislé a nezávislé. Závislé označují jevy nebo vlastnosti, které jsou konsekvencí nezávislé proměnné. Nezávislá proměnná označuje jev či vlastnost způsobující nebo zapříčiňující vznik jevu nebo vlastnosti jiné. (Chráška, 2007)

Proměnnými v mém výzkumu jsou:

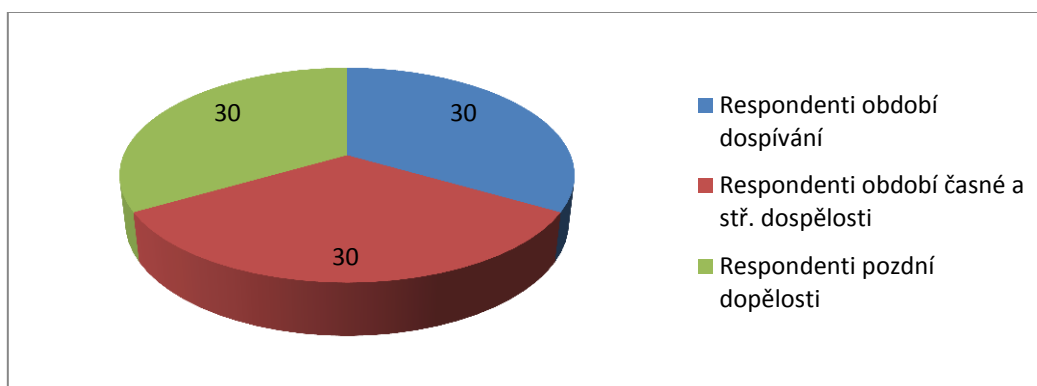
- Věk respondentů
- Dosažené vzdělání respondentů
- Životní zkušenost respondentů

4.3.3 Výzkumný vzorek

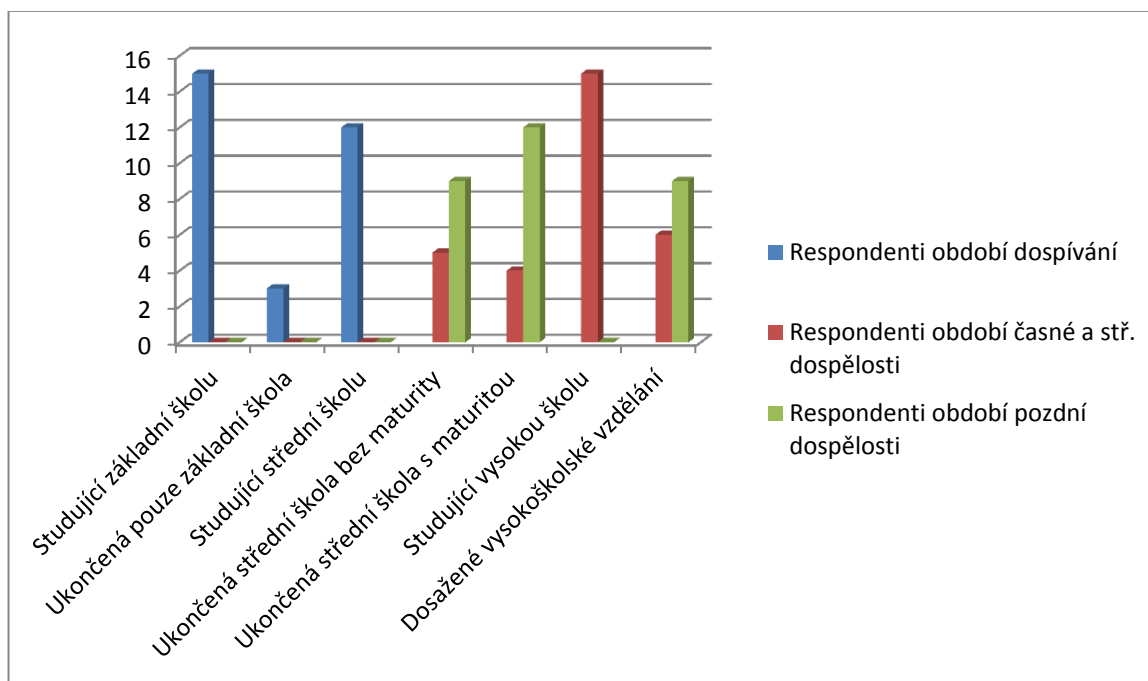
Výzkumný vzorek mojí práce se skládá ze tří generačních skupin. Pro výzkum jsem si nejdříve určila minimální a maximální věkovou hranici zkoumaných respondentů. Hranice věku zkoumaných jsem vybrala záměrně podle toho, zda už měli možnost se někde setkat se zkoumanými pojmy. Věkové hranice jsem následně rozdělila do tří skupin podle psychologické publikace Langmeiera (1998). První a nejmladší skupinou jsou respondenti období dospívání. Podle Langmeierova rozdělení se období dospívání skládá jak z pubescentního věku, tak i z věku adolescentního. Do této skupiny se tedy řadí respondenti ve věku od 11 do 22 let. Srovnáme-li to s českým vzdělávacím systémem, tak můžeme říct, že do této skupiny patří respondenti navštěvující jak druhý stupeň základní školy, tak i studenti středních škol. Druhá skupina jsou respondenti časně a střední dospělosti. K této skupině se řadí jedinci ve věkové hranici od 20 do 45 let. Spadají sem tedy jedinci navštěvující buďto vysokou školu nebo jedinci, kteří již vykonávají zaměstnání. (Protože se nejnižší věk překrývá s předešlou skupinou, zařadila jsem do této skupiny jedince, kteří jsou již na vysoké škole anebo mají už ukončené středoškolské vzdělání.) Zástupci poslední skupiny jsou respondenti období pozdní dospělosti, jejichž věk se pohybuje od 46. do 65. roku života. (Langmeier, 1998)

Celkový počet dotazovaných v mém výzkumu je 90. Každou skupinu zastupuje 30 jedinců.

Graf 1: Počet a skupinové zastoupení respondentů

Graf 2: Rozložení dosavadního vzdělání respondentů

4.3.4 Etika výzkumu

Jedním z opravdu důležitých témat v oblasti výzkumu je etická otázka výzkumu. Etická otázka výzkumu, možno nazvat také morální otázka výzkumu, pojednává o tom, jaký by měl výzkumník zastávat postoj a jak by se měl nejlépe chovat při provádění svého výzkumu. Jeřábek ve svém díle Úvod do sociologického výzkumu uvádí, že výzkumník by měl mít na paměti neustále tři vlastnosti, a to citlivost, ohleduplnost a zdravý

selský rozum. To znamená, že by měl výzkumník odpovědně dbát na to, koho a co chce zkoumat a na výsledky, které z výzkumu vyplynou. (Jeřábek, 1993) Reichel vidí etiku výzkumu ze dvou různých pohledů. Prvním z nich je etika výzkumné práce. Tím je myšleno, jak už je výše naznačeno, že výzkumník by měl hluboce promyslet téma, jež zkoumá a jaké výsledky mu z výzkumu mohou vyplynout. To znamená, že nějaký výzkum může být opravdu precizně vypracovaný a téma mít velkou vědeckou hodnotu, nicméně by mohl mít neblahý vliv na zkoumané či pozorované jedince. To samé platí při tvoření otázek. Ty by měly být též tvořeny s objektivním náhledem na věc, protože by mohly urazit nebo jakkoli poškodit dotazované. A jako druhý pohled jmenuje autor práci výzkumníka s jeho účastníky. Tím chce autor naznačit, že výzkumník by měl dbát na to, aby bylo zachováno jisté dekérum a úcta k účastníkům, aby účastníci nebyli jakýmkoli způsobem nuceni k podílení se na výzkumu a byla zachována jejich anonymita. Zde uvádím další krátký výčet pravidel, které autor v dané publikaci jmenuje: Pokud získané výzkumné informace obsahují jakékoli osobní nebo citlivé téma, jež by mohlo poškodit respondent, nesmí být zveřejněno. Stejně tak uvádí, že o výzkumu musí být respondent vždy dobře informován a žádný výzkum nesmí probíhat, pokud o tom respondent neví. Co se týče výzkumníka, tak by získané informace měl zkoumat v takové podobě, v jaké je získal. Tím autor myslí, že je nesmí jakkoli upravovat k dosažení požadovaného výsledku. V neposlední řadě jmenuje autor pravidla, že provádí-li výzkumník zkoumání v nějaké veřejné instituci, je povinen o tom informovat odpovědnou osobu dané instituce. (Reichel, 2009)

V mém výzkumu jsem se pevně držela předepsaných etických pravidel. Jak už v úvodu výzkumu uvádím, některé dotazníky jsem dávala i v jistých institucích, například na základní škole, střední škole anebo i na místech pracoviště některých respondentů. Vždy předtím, než jsem dotazník předala, jsem osobně kontaktovala odpovědnou osobu a domluvila se s ní o provedení výzkumu. Všechny osoby se účastnily mého dotazníku dobrovolně a na základě vlastního zájmu. Co se týče otázek, tak byly tvořeny a předělávány na základě dvou pilotáží, jež mi jasně poukázaly na chyby a nejasnosti ve vytvořeném dotazníku. Dotazník byl vytvořený tak, aby byl anonymní a aby nebyla možná jakákoli dohledatelnost vyplňujících. Práci jsem provedla podle svých nejlepších dovedností. Se

získanými informacemi jsem nijak nemanipulovala a použila jsem je v takové formě, v jaké jsem je získala.

4.3.5 Metody sběru dat

Při sběru dat jsem se snažila o to, aby respondenti vyplňovali dotazník na místě, které je jim známé, příjemné. Proto nejde jednotně specifikovat místo, kde jsem nechávala dotazníky vyplňovat. Mezi místa, na kterých jsem zadávala dotazníky, patří například škola, místo zaměstnání nebo domácí prostředí respondenta. Dotazník jsem zadávala pouze v místě mého bydliště, tj. v Prachaticích. Z toho vyplývá, že poznatky nelze aplikovat na celou společnost, protože byly získány z malého vzorku respondentů žijících ve srovnatelných podmínkách.

4.3.6 Metody analýzy dat

Ve výzkumu jsem si stanovila tři hypotézy. Níže se pokusím tyto tři hypotézy analyzovat podle metody dobré shody chí-kvadrát.

Metoda dobré shody chí- kvadrát se používá při testování statistických hypotéz. Při této metodě je nutno položit si hypotetickou otázku, jež budeme analyzovat. (Reichel, 2009) Z hypotetické otázky si vytvoříme nejdříve nulovou hypotézu. Nulová hypotéza (H_0) je tvořena tak, že potvrzuje teoretické povědomí daného výzkumu. Následně na to vytvoříme další hypotézu, která by měla vyvracet závěr vyplývající z nulové hypotézy (H_A). Hypotéz vyvracejících tu nulovou může být nespočet, číslujeme je podle toho, jak jdou logicky za sebou (H_1 - H_n). Výsledky, odpovídající hypotézy, nasbírané v terénu sepíšeme do tabulky. Tato čísla označujeme P (*pozorovaná četnost*). K těmto zjištěným číslům je nutno vytvořit tabulku s očekávanými výsledky, tyto výsledky odpovídají nulové hypotéze a označujeme je O (*očekávaná četnost*). Při tomto výzkumu je nutno si také určit tzv. *Hladinu významnosti* (α). Tento pojem označuje procentuální možnost nesprávnosti naší odpovědi při vyvracení nebo potvrzování nulové hypotézy; ve většině případů se používá hodnota 0,05 (5% možnost nesprávnosti) nebo 0,01 (1% možnost nesprávnosti odpovědi). Dalším důležitým pojmem při výpočtu dobré shody chí-kvadrátu je *počet stupňů volnosti*. Tento pojem odpovídá počtu řádků v předepsané tabulce, jimž bylo možno přidělit číslo tak, aby se nezměnil součet sloupců. K výsledku se dopravujeme tak, že dosadíme čísla do vzorce (uveden pod textem) a číslo, které nám vyjde, srovnáme s tzv. *kritickou hodnotou*. Kritická hodnota je číslo nacházející se ve statistických tabulkách. Toto

číslo najdeme v tabulkách pomocí *hladiny významnosti* a *počtů stupně volnosti*. (Chráška, 2007)

Vzorec pro výpočet dobré shody chí-kvadrátu:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$$

4.4 Výpočet

Nyní budeme pracovat podle postupu popsáno v předchozí kapitole:

1. Zapišeme nulovou a alternativní hypotézu.
2. Vytvoříme tabulky ke každé z hypotéz. Vždy jednu s pozorovanou četností a jednu s očekávanou četností.
3. Určíme si hladinu významnosti.
4. Čísla následně zasadíme do vzorce a vypočítáme.
5. Výsledek porovnáme s kritickou hodnotou uvedenou ve statistických tabulkách. Číslo najdeme podle určených stupňů volnosti a hladiny významnosti.
6. Porovnáme vyšlé výsledky. Pokud je kritická hodnota menší než náš výsledek, zamítáme nulovou hypotézu a potvrzujeme alternativní hypotézu. V případě, že je náš výsledek menší než kritická hodnota, zamítáme alternativní hypotézu a přijímáme nulovou.

4.4.1 Hypotéza č. 1

H1: Respondenti období dospívání mají menší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období časně a střední dospělosti.

Nulová a alternativní hypotéza:

H0: Respondenti období dospívání mají větší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období časně a střední dospělosti.

HA: Respondenti období dospívání mají menší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období časně a střední dospělosti.

Výpočet:

Tabulka 1: Pozorovaná četnost HI

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Dospívající	4	4	3	15	14	15	14,5
Obd. č. a stř. dosp.	19	24	20	25	17	18	21,5

Tabulka 2: Očekávaná četnost HI

	1.	2.	3.	4.	5.	6	7
Dospívající	3	3	3	3	3	3	3
Obd. č. a stř. dosp.	27	27	27	27	27	27	27

$$\begin{aligned} \chi^2 &= \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(4-3)^2}{3} + \frac{(4-3)^2}{3} + \frac{(3-3)^2}{3} + \frac{(15-3)^2}{3} + \frac{(14-3)^2}{3} + \frac{(15-3)^2}{3} + \frac{(14,5-3)^2}{3} \\ &+ \frac{(19-27)^2}{27} + \frac{(24-27)^2}{27} + \frac{(20-27)^2}{27} + \frac{(25-27)^2}{27} + \frac{(17-27)^2}{27} + \frac{(18-27)^2}{27} + \frac{(21,5-27)^2}{27} \\ &= 0,333 + 0,333 + 0 + 48 + 40,33 + 48 + 44,08 + 2,37 + 0,333 + 1,815 + 0,148 + 3,70 + 3 \\ &+ 1,12 = \mathbf{193,6} \end{aligned}$$

$$\chi^2_{0,05} = 12,592$$

$$\alpha = 0,05$$

$$193,6 > 12,592$$

Výsledek výpočtu dobré shody chí-kvadrátu je větší než hladina významnosti při zde určeném stupni volnosti. Z toho vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu. Byla zvolena 5% hladina významnosti, tudíž výsledek sdělujeme s 95% jistotou.

Pravdivá hypotéza:

Respondenti období dospívání mají menší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období časně a střední dospělosti.

4.4.2 Hypotéza č. 2

H₂: Respondenti období časně a střední dospělosti mají větší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období pozdní dospělosti.

H₀: Respondenti období časně a střední dospělosti mají menší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období pozdní dospělosti.

H_A: Respondenti období časně a střední dospělosti mají větší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období pozdní dospělosti.

Výpočet:

Tabulka 3: Pozorovaná četnost H2

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Obd. č a stř. dosp.	19	24	20	25	17	18	21,5
Pozdní dospělost	16	16	17	20	20	10	17,5

Tabulka 4: Očekávaná četnost H2

	1.	2.	3.	4.	5.	6	7
Obd. č a stř. dosp.	27	27	27	27	27	27	27
Pozdní dospělost	3	3	3	3	3	3	3

$$\begin{aligned}
 \chi^2 &= \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(16-3)^2}{3} + \frac{(16-3)^2}{3} + \frac{(17-3)^2}{3} + \frac{(20-3)^2}{3} + \frac{(20-3)^2}{3} + \frac{(10-3)^2}{3} + \frac{(17,5-3)^2}{3} \\
 &+ \frac{(19-27)^2}{27} + \frac{(24-27)^2}{27} + \frac{(20-27)^2}{27} + \frac{(25-27)^2}{27} + \frac{(17-27)^2}{27} + \frac{(18-27)^2}{27} + \frac{(21,5-27)^2}{27} \\
 &= 56,333 + 56,333 + 65,333 + 96,333 + 96,333 + 16,333 + 70,08 + 2,37 + 0,333 + 1,815 + \\
 &0,148 + 3,70 + 3 + 1,12 = \mathbf{469,5}
 \end{aligned}$$

$$X^2_{0,05}(6) = 12,592$$

$$\alpha = 0,05$$

$$469,5 > 12,592$$

Výsledek výpočtu dobré shody chí-kvadrátu je větší než hladina významnosti při zde určeném stupni volnosti. Z toho vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu. Byla zvolena 5% hladina významnosti, tudíž výsledek sdělujeme s 95% jistotou.

Pravdivá hypotéza:

Respondenti období časně a střední dospělosti mají větší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období pozdní dospělosti.

4.4.3 Hypotéza č. 3

H3: Respondenti období pozdní dospělosti mají větší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období dospívání.

Nulová a alternativní hypotéza:

H0: Respondenti období pozdní dospělosti mají menší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období dospívání.

HA: Respondenti období pozdní dospělosti mají větší povědomí o genderu a genderové lingvistice než respondenti období dospívání.

Výpočet:

Tabulka 5: Pozorovaná četnost H3

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Pozdní dospělost	16	16	17	20	20	10	17,5
Dospívající	4	4	3	15	14	15	14,5

Tabulka 6: Očekávaná četnost H3

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Pozdní dospělost	27	27	27	27	27	27	27
Dospívající	3	3	3	3	3	3	3

$$\begin{aligned} \chi^2 &= \frac{(P-O)^2}{O} = \frac{(16-27)^2}{27} + \frac{(16-27)^2}{27} + \frac{(17-27)^2}{27} + \frac{(20-27)^2}{27} + \frac{(20-27)^2}{27} + \frac{(10-27)^2}{27} + \frac{(17,5-27)^2}{27} \\ &+ \frac{(4-3)^2}{3} + \frac{(4-3)^2}{3} + \frac{(3-3)^2}{3} + \frac{(15-3)^2}{3} + \frac{(14-3)^2}{3} + \frac{(15-3)^2}{3} + \frac{(14,5-3)^2}{3} = \\ &= 4,48 + 4,48 + 3,70 + 1,81 + 1,81 + 10,7 + 3,34 + 0,333 + 0,333 + 0 + 48 + 40,333 + 48 + 44,08 = \\ &= 211,4 \end{aligned}$$

$$\chi^2_{0,05}(6) = 12,592$$

$$\alpha = 0,05$$

$$211,4 > 12,592$$

Výsledek výpočtu dobré shody chí-kvadrátu je větší než hladina významnosti při zde určeném stupni volnosti. Z toho vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu. Byla zvolena 5% hladina významnosti, tudíž výsledek sdělujeme s 95% jistotou.

Pravdivá hypotéza:

Respondenti období pozdní dospělosti mají větší povědomí o genderu a genderové lingvistice, než respondenti období dospívání.

4.5 Závěr

Gender a genderová lingvistika jsou moderním tématem hlavně v oblasti sociologických studií a tento společenský průzkum je věnován právě jim. Hlavním cílem tohoto výzkumu je zjistit, co vědí o genderu lidé kolem nás. Zkoumané respondenty jsem rozdělila do tří věkových skupin. Malý počet zkoumaných skupin je jednoduše vysvětlitelný. Pro svůj výzkum jsem záměrně vybírala pouze respondenty ve věku, ve kterém by mohli vědět, případně se mohli setkat s tím, co to je gender a genderová lingvistika a čím se zabývá. Základní otázka tohoto výzkumu zní: **Která generace má největší povědomí o genderu a genderové lingvistice?** Z této výzkumné otázky jsem si stanovila tři hypotézy, jež jsou logicky mezi sebou srovnávány. To znamená, že jsem naměřené hodnoty porovnávala vzájemně mezi sebou. Z výsledků lze nyní zřetelně vidět rozdíly ve společenském genderovém povědomí. Při měření jsem vyloučila ve všech třech výpočtech nulovou hypotézu a přijmula hypotézu alternativní. Tudíž z výsledků můžeme usoudit, že největší povědomí mají o genderu a genderové lingvistice zástupci druhé skupiny, nazvané podle Langmeierovy vývojové psychologie **Období časně a střední dospělosti**. K této skupině, jak je již výše psáno, patří respondenti ve věku od 20 do 45 let. Do této skupiny můžeme věkově zařadit dotazované, jež studují vysokou školu anebo již pracují. V této skupině se nacházelo 21 vysokoškolsky vzdělaných nebo vzdělávajících se respondentů, což činí 70%. Ze zbylých devíti respondentů mají 4 maturitní vzdělání a 5 vystudovaný obor bez maturity. Z hlediska věcné významnosti nejlepších výsledků dosáhla tato skupina právě proto, že lidé s lepším vzděláním mají širší přehled a pojem o informacích odehrávajících se ve společnosti, tedy i největší povědomí o genderu. Skupina mající o něco menší povědomí o zkoumaném problému výzkumu je **Období pozdní dospělosti**. Sem spadají zkoumaní v rozmezí 46-65 let. Co se týče vzdělání, tak tuto část tvoří 30% vysokoškolsky vzdělaných, 40% s maturitou a 30% s oborem bez maturity. V této skupině se nevyskytuje převyšující počet vysokoškolsky vzdělaných, významnou roli zde hraje spíše věk. Respondenti v tomto věku oplývají dostatečnou životní zkušeností a znalostí různých témat, se kterými se za svůj život mohli setkat. Nejmenší povědomí o genderu a genderové lingvistice v mém výzkumu mají respondenti **období dospívání**. Ti se pohybují ve věku od

11 do 22 let. V této skupině bylo zkoumáno 15 dospívajících, kteří navštěvují druhý stupeň základní školy. Následně 12 studentů studujících střední školu a 3 pracující se základním vzděláním. Zde zmíněná skupina má nejmenší genderové povědomí; důvodem je nízký věk, malé životní zkušenosti a nízký stupeň dosaženého vzdělání. Výsledky ve všech třech hypotézách několikanásobně převýšily kritickou hodnotu, tedy o výsledcích lze říci, že jsou statisticky nevýznamné.

4.6 Diskuze

Celý tento výzkum je velice zajímavou zkušeností. Když se člověk zaměří na získané výsledky, vidí, jak užitečné je v dnešní době studovat. Díky studiu získá člověk mnohem širší povědomí o společnosti a setká se i s tématy, jež nemají s jeho studijním oborem žádnou spojitost. Dalším zajímavým zjištěním je, jakou roli hraje v životě člověka zkušenost a přehled. Obzvláště pro naši generaci je to přínosné, protože starší pokolení nemusí vždy oplývat zastaralými názory. Dokonce podle výsledků měla starší generace jen o pár procent menší úspěšnost než generace časně a střední dospělosti.

K tématu diskuze patří také doporučení dalších výzkumů. V mé práci jsem se zabývala obecně genderem a genderovou lingvistikou. Otázky byly koncipované tak, abych z nich získala co nejširší možný přehled o společenském povědomí. To znamená, že jsem vybrala klíčová témata genderu a genderové lingvistiky a z nich vytvořila otázky. Nejzajímavější výsledky poskytla část, v níž jsem se zabývala genderovými stereotypy. Z výsledků, které jsem získala, je patrné, že pohled společnosti na stereotypy zaměstnání se od dob původních výzkumů změnil. Dalším tématem, jež by si zasloužilo více pozornosti, je vyjadřování mužů a žen v literatuře. Myslím, že by bylo rozhodně zajímavé srovnat vyjadřování mužů a žen v literatuře (např. předešlého století) a v dnešních časopisech. A v neposlední řadě by rozhodně stála za zkoumání biologická rozlišnost dovedností a zkušeností muže a ženy. Jistě by to přineslo další zajímavé informace, jež by doplnily plochá místa dosavadních výzkumů.

Závěr

V mé bakalářské práci jsem se pokusila co nejvěrněji zmapovat téma genderu a genderové lingvistiky. V první, tedy teoretické části, jsem se zaměřila na klíčová témata genderu, genderové lingvistiky a vložené kapitoly feminismu. V kapitole o genderu jsem se snažila popsat, čím se ze sociologického hlediska gender zabývá a jaké jsou jeho podkapitoly. Ve vložené kapitole o feminismu jsem zaznamenala celý průběh tohoto hnutí od jeho vzniku až po dnešek. Snažila jsem se o zmínění klíčových okamžiků ve vývoji feminismu a o výčet významných osobností, které přispěly k jeho dnešní podobě. V kapitole o genderové lingvistice jsem se pokusila popsat český jazyk z genderového hlediska ve srovnání s jazykem německým, anglickým, francouzským aj. Dále jsem se zaměřila na osvětlení výrazu generického maskulina a na popis jazyka ženy a muže. V neposlední řadě je v této kapitole uvedeno, jak by měl vypadat genderově korektní jazyk. Jako zajímavost je zde přiložena podkapitola o literatuře z pohledu ženy.

V empirické části mé práce jsem zjišťovala povědomí společnosti o genderu a genderové lingvistice. Výzkum jsem provedla dotazníkovou metodou kvantitativního šetření. Zkoumané respondenty jsem rozdělila do tří generačních skupin. U každé z nich jsem následně prověřovala celkové povědomí o dané problematice.

Seznam literatury

ALLHOFF, D. a ALLHOFF, W. *Rétorika a komunikace*. Vyd. 1. Překlad Jana Bílková. Praha: Grada, 2008, 198 s. Psyché (Grada). ISBN 9788024722832.

BERGER, P.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění*. Vyd. 1., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, 214s. ISBN: 80-85959-46-1.

CULLER, D. *Krátký úvod do teorie literatury*. Vyd. 1. Brno: Host, 2002, 168 s. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-070-8.

ČMEJKROVÁ, S. *Jazyk pro druhé pohlaví*. In *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 292 s. ISBN 80-200-0617-6.

EISNER, P. *Chrám i tvrz: Kniha o češtině*. Vyd. 2. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1992, 666 s. ISBN 80-7106-066-6.

HEYWOOD, A.. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 339 s. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-868-6171-6.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4

JEŘÁBEK, H. *Úvod do sociologického výzkumu*. Dot. Praha: Karolinum, 1993, 162 s. ISBN 8070666625.

KALNICKÁ, Z. *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009, 119 s. ISBN 978-807-2485-284.

KARSTEN, H. *Ženy - muži*. Vyd. 1. Překlad Petr Babka. Praha: Portál, 2006, 183 s. ISBN 80-7367-145-X.

- KEDRON, K. *Genderové aspekty ve slovanské frazeologii: (na materiálu běloruštiny, polštiny a češtiny)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 164 s. ISBN 978-80-246-2221-7.
- LANGMEIER, J. a D. KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x.
- MORRIS, P. *Literatura a feminismus*. Vyd. 1. Brno: Host, 2000, 231 s. Studium (Host), 6. ISBN 80-860-5590-6.
- NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995, 336 s. ISBN 80-200-0525-0.
- OAKLEYOVÁ, A. *Pohlaví, gender a společnost*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000, 171 s. ISBN 80-717-8403-6.
- OATES-INDRUCHOVÁ, L. *Dívčí válka s ideologií: klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Vyd. 1. Překlad Hana Hájková. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, 304 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 18. ISBN 80-858-5067-2.
- OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. 1. vyd. Praha: Slon, 2004, 158 p. ISBN 80-864-2931-8.
- OSVALDOVÁ, B. *Odysea 2001 - Jsem žena a kdo je mň. Reflex*. 2000, roč. 11, č. 49, s. 92-94. ISSN 0862-6634.
- PUNCH, K. *Základy kvantitativního šetření*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 150 s. ISBN 978-80-7367-381-9.
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 184 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
- RENZETTI, C. a CURRAN, D. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003, 642 s. ISBN 80-246-0525-2.

SMETÁČKOVÁ, VLKOVÁ. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Vyd. 1. Praha: Otevřená společnost, 2005, 191 s. ISBN 80-903-3312-5.

VALDROVÁ, J. *Gender a společnost: (vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií)*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně - Ústí nad Labem, 2006, 236 s. ISBN 80-704-4808-3.

Velký sociologický slovník. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-718-4164-1.

Internetové zdroje:

HOFFMANNOVÁ, Jana. *Feministická lingvistika?*. In: Naše řeč. 1995, roč. 78, č. 2.

Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7234>

KŘÍŽKOVÁ, A. *Genderová identita - základní definice, konstrukce, koncepty*. In: Sociologický časopis [online]. 2001, [cit. 2015-05-12]. Dostupné z:

<http://www.soc.cas.cz/publikace/genderova-identita-zakladni-definice-konstrukce-koncepty>

VALDROVÁ, Jana. *K české genderové gramatice*. In: Naše řeč [online]. 1997, roč. 80, č. 2 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7365>

Seznam příloh

Dotazník I

Přílohy

Dotazník I

Dobrý den,

jsem studentka z Jihočeské univerzity a provádím výzkum na téma: Gender a genderová lingvistika. Cílem mé práce je vyzkoumat, jaké povědomí má společnost o genderu a genderové lingvistice. Tento výzkum bude sloužit jako podklad výzkumu k mé bakalářské práci. Dotazník je zcela **dobrovolný a anonymní**.

Mockrát děkuji za vyplnění

Lenka Andraschková

Isem: žena x muž

Věk:

1) Co je to gender?

- a) Gender je pojem, který pochází z řeckého slova označující rod, je to sociální útvar pro utváření a pojmání ženství, mužství a dalších forem, který se však od biologického rodu liší.
- b) Gender je pojem, který označuje rozdílné druhy umění, literatury a dalších kulturních odvětví
- c) O tomto pojmu jsem již slyšel/a, ale nevím, co znamená
- d) O tomto pojmu jsem nikdy neslyšel/a

2) Co je to genderový stereotyp

- a) Toto slovní spojení označuje proces začleňování se jedince do společnosti
- b) Toto slovní spojení označuje to, jak vypadá podle zažitých konvencí typicky ženské a typicky mužské chování
- c) O tomto slovním spojení jsem již slyšel/a, ale nevím, co znamená

d) O tomto slovním spojení jsem nikdy neslyšel/a

Co je to genderová role?

- a) Toto slovní spojení označuje určitý způsob chování předepsaný pro ženy a muže v dané společnosti
- b) Toto slovní spojení označuje herecké ztvárnění dramatické hry
- c) O tomto slovním spojení jsem již slyšel/a, ale nevím, co znamená
- d) O tomto slovním spojení jsem nikdy neslyšel/a

3) Podtrhni u každého povolání možnost, která se ti zdá u muže/ ženy typičtější

Kuchař - kuchařka – nevím – obě vyrovnaně

Lékař – lékařka – nevím – obě vyrovnaně

Učitel – učitelka - nevím – obě vyrovnaně

Uklízeč – uklízečka – nevím – obě vyrovnaně

Ředitel – ředitelka – nevím – obě vyrovnaně

Barman – barmanka – nevím – obě vyrovnaně

Prodavač – prodavačka – nevím – obě vyrovnaně

Zdravotní bratr – zdravotní sestra - nevím – obě vyrovnaně

5) Kdo podle Vás používá v mluvě více zdvořilostí?

- a) Ženy
- b) Muži
- c) Obě pohlaví vyrovnaně
- d) Nevím

6) Kdo podle Vás spíše odpovídá otázkou?

- a) Žena
- b) Muž
- c) Obě pohlaví vyrovnaně
- d) Nevím

7) Kdo se podle Vás naučí dříve mluvit?

- a) Dívka
- b) Chlapec
- c) Obě pohlaví vyrovnaně
- d) Nevím

8) Představte si běžnou situaci v restauraci, kde sedí u jednoho stolu žena s ženou a u druhého stolu muž s mužem.

Zakroužkujte, která z dvojic podle Vás použije v komunikaci tyto věty:

A) „Představ si, to bylo vážně hrozný/ strašný“

- a) Ženská dvojice
- b) Mužská dvojice
- c) Obě dvojice
- d) Nevím

B) „To zvládnou levou zadní“

- a) Ženská dvojice
- b) Mužská dvojice
- c) Obě dvojice
- d) Nevím